

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Richard MACH

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA EKOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PRAVNÍ ASPEKTY A PODMÍNKY
CHOVU ZVÍŘAT V CIRKUSECH

Legal aspects and conditions of animals keeping in
circuses

Vedoucí práce:
prof. RNDr. Karel Šťastný, CSc.

Autor práce:
Richard Mach

Praha 2020

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Richard Votruba

Krajinářství

Územní technická a správní služba

Název práce

Právní aspekty a podmínky chovu zvířat v cirkuse

Název anglicky

Legal aspects and conditions of animals keeping in circuses

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zanalyzovat současnou právní úpravu chovu zvířat v cirkusech na území České republiky, která se stále vyvíjí. Důraz bude kladen na specifické rysy chovu zvířat v cirkusech a na celkový vývoj cirkusů. Zaměřím se na historii chovu a drezúry cirkusových zvířat a porovnání chovu zvířat v cirkusech s vybranými zeměmi Evropské unie. Práce budu obsahovat i praktickou část o veřejném mínění na toto téma a poznatcích získaných během terénního výzkumu, který by měl podobu rozhovorů s lidmi, kteří s chovem cirkusových zvířat přišli do styku.

Metodika

Zaměřím se nejprve na historii cirkusů a chovu cirkusových zvířat, jaké druhy zvířat jsou v cirkusech na území České republiky nejčastěji chována pro cirkusovou drezúru. Dále se budu věnovat analýze a aplikaci právní úpravy chovu zvířat v cirkusech, jejich přepravě, výcviku, veřejnému vystoupení a nakládání s nimi. Do práce i zahrnu i problematiku kontrol orgánů státní správy a dalších organizací zabývajících se touto problematikou. Praktickou část o veřejném mínění vytvořím na základě vyhotovení odpovědí v mnou vytvořeném dotazníku a doplním o rozhovory i lidmi z oboru a lidmi pracujícími v organizacích na ochranu zvířat.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran, včetně grafů, tabulek a obrázků

Klíčová slova

Cirkus, zvíře, chov, chovatel, veřejné vystoupení, historie cirkusu, podmínky chovu, přeprava zvířat, drezúra, cirkusy bez zvířat

Doporučené zdroje informací

Janura, F., Pešan, M., 1953: Za cirkusem. Praha: Orbis, 160 s.

Jordan, H., 2014: Orbis cirkus. Praha: Akademie múzických umění, 344 s.

Jordan, H., 2015: Jaromír Joo. Zpověď principála. Neratovice: Verbum, 112 s.

Prchalová, J., 2009: Česko. Zákon na ochranu zvířat proti týrání (1992, novela 2008). Právní ochrana zvířat.

Jana Prchalová. Praha: Linde, 327 s.

Spurná, J., Dousek, J. Oborová příručka, Drezúra zvířat. [online].

Vaculík, P. Ochránci zvířat a cirkusy [online]. Dostupné z:

<http://cirkusy.xrs.cz/clanky/ochranc-i-zvirat-a-cirkusy/>

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – FŽP

Vedoucí práce

prof. RNDr. Karel Šťastný, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra ekologie

Elektronicky schváleno dne 30. 4. 2019

doc. Ing. Jiří Vojar, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 6. 2019

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 24. 06. 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/závěrečnou práci na téma: Právní aspekty a podmínky chovu zvířat v cirkuse vypracoval samostatně a citoval jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil a které jsem rovněž uvedl na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů. Jsem si vědom, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla. Jsem si vědom, že odevzdáním bakalářské/závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby. Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne

.....
Richard Mach

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce prof. RNDr. Karlovi Šťastnému, CSc., za odborné vedení, vřelý přístup a metodickou pomoc, kterou mi poskytoval v průběhu tvorby mé bakalářské práce. Dále bych velmi chtěl poděkovat Jaromírovi Joo a jeho synovi Patrikovi Joo z Národního Cirkusu JO-JOO za jejich vřelé přijetí a představení jejich cirkusu. Také bych chtěl poděkovat Veronice Štefanové z cirkusové asociace Cirqueon za poskytnutí literatury a materiálů potřebných k této práci.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou chovu zvířat v cirkusech a jejich drezúry. V práci je rozebrána a představena právní úprava a legislativa spojená s chovem zvířat v cirkusech.

V České republice je otázka vystupování zvířat v cirkusech velkým tématem, jímž se zabývá mnoho organizací na ochranu zvířat i Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. V této bakalářské práci jsou představeny jak argumenty podporující zákaz vystupování zvířat v cirkusech, tak argumenty zastávající kulturní tradici cirkusů. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je zaměřena na legislativu spojenou s chovem a vystupováním zvířat v cirkusu. Je zde stručně představena historie cirkusu a představena problematika chovu a drezúry zvířat v cirkusech.

Praktická část je věnována veřejnému mínění na danou problematiku. Postoj veřejnosti byl získán pomocí dotazníkového šetření vybraného vzorku respondentů. Praktická část obsahuje i osobní rozhovor autora práce s lidmi pracujícími v cirkusovém prostředí.

Výsledky šetření ukazují, že více jak 73 % respondentů se domnívá, že cirkusová představení jsou vůči vystupujícím zvířatům neetická. Přes 72 % dotázaných schvaluje zpřísnění právní úpravy pro chov zvířat v cirkusech a jejich vystupování. A více než 85 % respondentů vnímá rozdíl mezi cirkusovým a jiným zájmovým chovem. Příjemným zjištěním bylo, že velký počet respondentů se o tuto problematiku zajímá, nebo ji má v povědomí.

Klíčová slova: cirkus, legislativa, zvíře, chov, chovatel, veřejné vystoupení, historie cirkusu, podmínky chovu, přeprava zvířat, drezúra, cirkusy bez zvířat

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to analyse the legal regulations and legislation of breeding and training animals for circus performance.

The issue of circus animal performance in the Czech Republic has been a concern of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic as well as of many animal protection organisations. This bachelor thesis will discuss both the arguments in favour and against of public animal performance in circuses.

The theoretical part of the thesis will introduce the legislation of breeding and training animals for circus performance including the history of circuses and the issues related to breeding and training animals for circus performance.

The empirical part of the thesis will discuss the public opinion on the issue. A questionnaire survey of a selected group of respondents and series of interviews with people working in the circus industry were conducted to obtain the data.

The results of the survey show that more than 73% of respondents believe that circus performances are unethical towards performing animals. Over 72% of respondents approve the tightening of legislation for the breeding of animals in circuses and their performance. And more than 85% of respondents perceive the difference between circus and other hobby breeding. A pleasant finding was that a large number of respondents are interested in this issue or are aware of it.

Key words: circus, legislation, animal, breeding, breeder, public performance, history of the circus, breeding conditions, transport of animals, dressage, circuses without animals

Obsah

1.	ÚVOD	11
2.	TERMINOLOGIE	13
2.1.	CIRKUS.....	13
2.2.	ZVÍŘE	13
2.3.	CHOV	14
2.4.	CHOVATEL	15
2.5.	DREZÚRA	16
3.	LEGISLATIVA.....	17
3.1.	GLOBÁLNÍ LEGISLATIVA.....	17
3.2.	EVROPSKÁ LEGISLATIVA.....	18
3.3.	LEGISLATIVA ČESKÉ REPUBLIKY	19
4.	CIRKUS	21
4.1.	HISTORIE CIRKUSU	21
4.1.1.	NOVODOBÁ HISTORIE CIRKUSU VE SVĚTĚ.....	22
4.1.2.	HISTORIE CIRKUSU V ČESKÉ REPUBLICE	23
4.2.	CHOV ZVÍŘAT V CIRKUSECH	23
4.2.1	KOČOVÁNÍ	25
4.2.2.	ZIMOVÁNÍ.....	26
5.	PROBLEMATIKA CIRKUSŮ	28
5.1.	PROBLEMATIKA DREZÚRY	28
5.2.	PROBLEMATIKA CHOVU	32
5.3.	CIRKUSOVÁ PŘEDSTAVENÍ	34
5.4.	CHOV ZVÍŘAT V CIRKUSE, ZOOLOGICKÝCH ZAHRADÁCH A ZÁJMOVÝCH CHOVECH	36
6.	ZÁKAZ DIVOKÝCH ZVÍŘAT V CIRKUSE	38
6.1.	ZÁKAZ VYSTUPOVÁNÍ DIVOKÝCH ZVÍŘAT V ČESKÉ REPUBLICE	38
6.2.	ZÁKAZ VYSTUPOVÁNÍ DIVOKÝCH ZVÍŘAT NA ÚZEMÍ EVROPY.....	39
7.	ORGANIZACE	41
7.1.	CIRKUSOVÉ ASOCIACE.....	41
7.2.	ORGANIZACE NA OCHRANU ZVÍŘAT	41
	PRAKTICKÁ ČÁST	43
8.	NÁVŠTĚVA NÁRODNÍHO CIRKUSU JO-JOO	43
8.1.	NÁRODNÍ CIRKUS JO-JOO.....	44
8.2.	VYSTOUPENÍ NÁRODNÍHO CIRKUSU JO-JOO (7. ÚNORA 2020, MILOVICE)	45
8.3.	ROZHOVOR S JAROMÍREM A PATRIKEM JOO	48
9.	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	51
9.1.	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	51

10.	ZÁVĚR.....	57
11.	ZDROJE	59
11.1.	LITERATURA:.....	59
11.2.	INTERNETOVÉ:	59
11.3.	PRÁVNÍ PŘEDPISY:	60
11.4.	OSTATNÍ:	61
	SEZNAM OBRÁZKŮ	62
	SEZNAM GRAFŮ	64
	SEZNAM PŘÍLOH.....	65

1. Úvod

V současné době existují rostoucí obavy o etice používání divokých zvířat a zvířat obecně pro zábavu ze strany veřejnosti. Právní aspekty zvířat a jejich chov je něco, co lidskou společnost se zvířaty spojuje již mnoho let. Cirkusy jsou formou lidské zábavy, která svou historií sahá až do dob antiky. S postupem doby se forma cirkusu měnila a spolu s tím i přístup ke zvířatům. V této práci bych se rád zabýval přístupem k chovu, výcviku a drezúře zvířat v prostředí cirkusu. Rád bych také okrajově přiblížil právní úpravu v jiných zemích Evropské unie i v zemích mimo ni.

Toto téma jsem si zvolil, protože mám kladný vztah ke zvířatům a životnímu prostředí. Jedním z důvodů, proč se chci věnovat tomuto tématu je také fakt, že na základě mého pozorování se mi přístup společnosti ke zvířatům nelíbí. Ano, udělali jsme velký krok kupředu, ale stále máme co dohánět. Mnozí zvířata berou jako věc, či komoditu, a ne jako rovnocennou živou bytost.

Práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje šest kapitol. V první kapitole jsou přiblíženy termíny, které jsou pro tuto práci podstatné.

Druhá kapitola se zabývá právní úpravou a legislativou spojenou s chovem zvířat v cirkuse, kde jsem se snažil zanalyzovat a představit právní úpravu České republiky i Evropské unie, protože i ta neodmyslitelně k tomuto tématu patří.

Třetí kapitola je zaměřena přímo na cirkus samotný. Nejprve představuji historii cirkusu. Snažil jsem se přiblížit historický vývoj cirkusu od jeho počátku až do současnosti. Dále jsem se snažil poskytnout nahlédnutí do chodu cirkusu a nastínit všechny klady i zápory chovu zvířat pro účely veřejného vystupování. Popisuji zde dva hlavní režimy, ve kterých cirkus funguje, a to jeho sezónu (kočování) a zimování.

Čtvrtá kapitola je věnována samotné problematice cirkusů. Popisují ji v ní drezúru, chov i vystupování zvířat. V kapitole zmiňuji i konkrétní případy, které lépe napomůžou problematice porozumět. Zároveň jsem do této kapitoly zařadil i srovnání cirkusového chovu s jinými zájmovými chovy.

Pátá kapitola je věnována omezením nebo zákazům chovu cirkusových zvířat. Kapitola to věnuje právním omezením chovu v České republice a také novele zákona na ochranu zvířat, která by mohla divoká zvířata v cirkusech zakázat. Do kapitoly jsem také zahrnul omezení a zákazy v rámci Evropy.

Poslední kapitolu teoretické části jsem věnoval představení cirkusových asociací a organizací bojujících za práva zvířat.

Praktická část práce obsahuje popis návštěvy vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, kde jsem vedl rozhovor s jeho principálem a ředitelem. Tato část také obsahuje dotazník, z toho jsem získal data, díky kterým jsem mohl analyzovat a vyhodnotit postoj společnosti k problematice cirkusů.

Pro tuto práci jsem čerpal z české i zahraniční literatury, článků, internetových zdrojů vlastní zkušenosti a osobních rozhovorů.

2. Terminologie

2.1. Cirkus

Pojem cirkus pochází z latinského circus, kdy se tento název užíval pro kruhové arény ve Starověkém Římě, které byly „předchůdcem“ dnešních cirkusů. Staří Římané se zde dívali na divoká zvířata bojující mezi sebou nebo s gladiátory. Cirkus dnešní doby spíše spočívá v komické zábavě, kde je snaha diváka pobavit artistickými výstupy lidí nebo zvířat. Za cirkus se považují i jiná zařízení, jejichž předmětem podnikání je drezúra zvířat a jejich následné veřejné vystupování.

Pokud budeme chtít definovat cirkus z pohledu práva, tak jeho definici najdeme v Nařízení komise Evropských společenství č. 1739/2005 z dne 21. října 2005 pod prvním odstavcem druhého článku: „*cirkusem*“ se rozumí *putovní výstava či pout', které zahrnují jedno či více zvířat*.¹ Tato definice může působit trochu rozpačitě, ovšem je třeba si uvědomit, že pod definici cirkusu spadají veškerá veřejná vystoupení zvířat, například sokolnické show nebo jiní umělci vystupující veřejně s drezúrovanými zvířaty.

Co se týká právní definice cirkusu v českém prostředí, žádný zákon nebo vyhláška definující cirkus není. Což vzhledem k Nařízení Evropského společenství, které musíme vzít za své a řídit se jím, nepovažuji za nezbytné. Ovšem bylo by dobré do naší legislativy tento pojem zahrnout a jasně definovat, kdy se o cirkus jedná a kdy nikoli.

2.2. Zvíře

Dle mého názoru jako nejvhodnější právní definice zvířete pro tuto práci je Zákon na ochranu zvířat, § 3, odstavec a: „*zvíře je každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoli však plod nebo embryo*“.²

¹ NAŘÍZENÍ KOMISE (ES) č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy, článek 2, odstavec 1.

² Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění. (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec a)

Samotný pojem zvíře prošel za poslední dobu z hlediska práva velkou obměnnou. Považuji za důležité zde zmínit, že do roku 2014, tedy do vstoupení v platnost nového občanského zákoníku, byla zvířata vnímána jako movité věci. Byl jim sice dáván speciální statut, ovšem z hlediska práva, to moc velký význam nemělo.

Od vstoupení v platnost nového občanského zákoníku zní definice zvířete takto: *Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.*³ Toto považuji za velký krok dopředu, ale i přesto myslím, že by na ochraně zvířat z hlediska práva chtělo ještě více zapracovat. Například zvýšit trestní sazby za jejich úmyslné týraní.

2.3. Chov

Asi jako nejobecnější definice chovu se dá považovat ta, kterou nalezneme v zákoně o ochraně přírody a krajiny: *chov je jakékoliv držení živočicha v zajetí.*⁴ Jak jsem již zmínil, toto je velmi obecná definice chovu. Podrobněji je chov popsán a rozčleněn v Zákoně na ochranu zvířat proti týraní, kde najdeme rozdělení chovů podle jejich charakteristik (např. chov hospodářských zvířat, zájmový chov, chov v laboratorních podmínkách atd.).

Jako nejpřesnější právní úpravu pro chov zvířat v cirkuse bych zvolil Zákon na ochranu zvířat proti týraní § 3 odstavec e: *zvířetem v zájmovém chovu je zvíře, u kterého hospodářský efekt není hlavním účelem chovu, a to buď chované v prostorách k tomu určených, nebo v domácnosti, jehož chov slouží především zájmové činnosti člověka, nebo zvíře sloužící člověku jako jeho společník*⁵, případně odstavec g: *druhem zvířete vyžadujícím zvláštní péči je druh zvířete v zájmovém chovu, které vzhledem ke svým biologickým*

³ Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník, v platném znění. (Část první obecná část (§ 1-654), HLAVA IV VĚCI A JEJICH ROZLOŽENÍ, Díl první Všeobecná ustanovení § 494)

⁴ Zákon č. 114/1992 Sb., Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. (Část první úvodní ustanovení (§ 1-3), § 3 Vymezení pojmů, odstavec 1 v)

⁵ Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týraní, v platném znění. (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec e)

vlastnostem má zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení, napájení, případně ošetřování⁶. Další zákony spojené s chovem zvířat se zaměřují na konkrétní případy chovu.

2.4. Chovatel

Pojem chovatel je v české legislativě definován několika způsoby. Jako nejzákladnější je definice ze zákona o veterinární péči č. 166/1999 Sb.: *chovatelem je každý, kdo zvíře nebo zvířata vlastní nebo drží, anebo je pověřen se o ně starat, ať již za úplatu nebo bezúplatně, a to i na přechodnou dobu*⁷. Další definici se nachází i v zákonu na ochranu zvířat proti týrání tedy zákon č. 246/1992: *chovatelem je každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová (dále jen "chová") zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty, provozuje jatka, útulky, záchranné stanice, hotely a penziony pro zvířata nebo zoologické zahrady, provádí pokusy na zvířeti nebo zvířatech anebo pořádá jejich veřejná vystoupení*⁸. Zde už je definice konkrétnější a zaměřená na chovatele, která vymezuje, jak by měl chovatel ke zvířeti přistupovat, aby nedocházelo k jeho týrání. Jako poslední definici a zároveň definici pojmu chovatel s ohledem na cirkus bych zmínil opět zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon č. 246/1992: *Chovatelem druhu zvířete vyžadujícího zvláštní péči může být fyzická osoba starší 18 let nebo právnická osoba; je-li chovatelem takového zvířete právnická osoba, musí stanovit osobu starší 18 let, již bude svěřena péče o zvíře. Nejde-li o chov zvířat v zoologických zahradách a záchranných stanicích, nebo o chov loveckých dravců držených podle zákona o myslivosti, je k chovu zvířete vyžadujícího zvláštní péči potřeba povolení krajské veterinární správy příslušné podle místa chovu zvířete*⁹. Definic pojmu chovatel bychom v české právní úpravě našli více, ale tyto mi přijdou jako nejvhodnější pro téma této práce.

⁶ Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec g)

⁷ Zákon č. 166/1999 Sb., Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), v platném znění. (§3 odst. 1 písm. a)

⁸ Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec k)

⁹ Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST ČTVRTÁ OCHRANA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT, ZVÍŘAT V ZÁJMŮVÝCH CHOVECH A VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ZVÍŘAT, § 13 odstavec 5)

2.5. Drezúra

Drezúře neboli výcviku se věnuje Oborová příručka pro živnost Hospodářské komory České republiky. Je zde detailně popsáno, jak má drezura probíhat, aby byla v souladu se všemi zákonnými podmínkami pro drezúru. Je to souhrn všech zákonů a právních předpisů týkající se této problematiky.

Z hlediska právních předpisů je drezúra chápána dvěma významy. První význam nařízení vlády č. 278/2008 Sb. definuje drezúru jako výcvik jakéhokoli zvířete. Sem šlo například zařadit i výcvik psa jakožto domácího mazlíčka. Druhou definici bychom našli v zákoně č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání, kde je drezúra chápána jako výcvik zvířat původně volně žijících. Vzhledem ke zvířecím druhům užívaných pro veřejná vystupování v cirkuse jsou stěžejní oba tyto právní předpisy.

3. Legislativa

S chovem zvířat v cirkuse určená pro veřejné vystupování se pojí mnoho zákonů a právních úprav. V této kapitole se je snažím stručně představit. Primárně rozdělují právní prameny na národní a nadnárodní úroveň. Do nadnárodních řadím úmluvy, které jsou ratifikovány státy napříč světem a nařízení Evropské unie, jež jsou pro Českou republiku závazná. Národní úpravy mohou doplňovat nebo zpřísnovat úpravy nadnárodní.

3.1. Globální legislativa

Tato právní úprava se sice dotýká tématu této práce minimálně, ale i přesto ji považuji za důležitou vzhledem k připojení České republiky k těmto úmluvám, tedy jsou pro nás právně závazné. Mezi všemi mezinárodními úmluvami, do kterých je Česká republika zapojena, je dominantní primárně Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (tzv. CITES). CITES má za cíl chránit vybrané druhy živočichů, jejichž seznam se aktualizuje.

Podle Ministerstva životního prostředí je Česká republika zapojena do těchto úmluv zaměřujících se na ochranu druhů:

- a) AEWA – Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků.
- b) Bernská úmluva - Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť.
- c) CITES – Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými volně žijících živočišných druhů a planě rostoucích rostlin.
- d) EUROBATS – dohoda o ochraně populací evropských netopýrů.
- e) Úmluva o regulaci velrybářství
- f) Bonnská úmluva - Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů.

Další skupinou jsou dohody a smlouvy Rady Evropy, zde jsou vybrány jen ty, které se svým obsahem týkají i obsahu této práce. Podle sdělení Ministerstva zahraničních věcí:

- a) Sdělení č. 20/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě, v platném znění.
- b) Sdělení č. 19/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu, v platném znění.

3.2. Evropská legislativa

Jakožto členská země Evropské unie jsme od roku 2004 povinni zahrnout do našich právních úprav nařízení a směrnice Evropské unie a řídit se jimi. Tato evropská nařízení a směrnice zasahují do právní úpravy týkající se chovu, přepravy a ochrany zvířat. Další právní závazky na evropské úrovni pro Českou republiku vyplývají z mnohostranných konzultací smluvních dohod.

Hlavním cílem Evropské unie je zajištění welfare (souhrn podmínek pro chov a ochranu zvířat) napříč členskými státy a aby chovatelé respektovali základní požadavky zvířat.¹⁰ Ochrana zvířat na evropské úrovni je upravena zemědělskou politikou Evropských společenství, a to především nařízením, směrnicemi nebo rozhodnutím. Nejčastěji tak bývá formou komunitárního práva formou směrnic. Za nejpodstatnější prameny práva považují tyto:

- a) Nařízení komise Evropských společenství č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy.
- b) Nařízení Rady Evropských společenství č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení Evropských společenství č. 1255/97.

¹⁰ ČZU v Praze, 2014: Základy pohody zvířat. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha 213 s.

- c) Nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropských společenství č. 882/2004 ze dne 29. dubna 2004 úředních kontrolách za účelem ověření, zda jsou dodržovány právní předpisy o krmivech a potravinách a ustanovení o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat.

3.3. Legislativa České republiky

V Českém právu je v současnosti ochrana zvířat uvedena v mnoha právních předpisech. V České republice jsou rovněž přímo používána nařízení Evropského společenství, aniž by bylo nutné je transponovat do českých právních předpisů. Právní úprava ochrany zvířat je možné rozdělit do dvou částí, a to na přímou ochranu zvířat proti týrání a nepřímou ochranu proti týrání.

Přímá ochrana zahrnuje ochranu zvířat vymezenou předpisy, které zakazují a postihují týrání zvířat. Do této skupiny patří zákony:

- a) Zákon č. 246/1992 Sb., Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění.
- b) Zákon č. 114/1992 Sb., Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.
- c) Zákon č. 100/2004 Sb., Zákon o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), v platném znění.

Nepřímá ochrana zahrnuje ochranu zvířat vymezenou právními předpisy, upravuje zacházení s nimi a postihuje jejich porušení. Do této skupiny patří zákony:

Zákon č. 166/1999 Sb., Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), v platném znění.

Jako další právní předpisy týkající se ochrany zvířat je potřeba zmínit Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník, v platném znění. a vyhlášky Ministerstva zemědělství:

- a) Vyhláška č. 346/2006 Sb., Vyhláška o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat, v platném znění.
- b) Vyhláška č. 411/2008 Sb., Vyhláška o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, v platném znění.
- c) Vyhláška č. 4/2009 Sb., Vyhláška o ochraně zvířat při přepravě, v platném znění.
- d) Vyhláška č. 114/2010 Sb., Vyhláška o ochraně handicapovaných zvířat při chovu, v platném znění.

4. Cirkus

Cirkusy mají velkou kulturní tradici, která je lidem známa po staletí, a ke které neodmyslitelně patří i zvířata. Ovšem postavení zvířat v cirkusech, stejně jako cirkus samotný si prošly velkou transformací. Ačkoli dnes vládnou společností názory, že není morálně správně zvířata využívat k vystupování, nelze jednoznačně říci, zda je tomu opravdu tak. Co ale můžeme jednoznačně určit, tak zdali jsou podmínky chovaných zvířat adekvátní, jestli odpovídají jejich potřebám a jaký vliv na zvířata mají.

V České republice je celkem 48 subjektů registrovaných Státní veterinární správou České republiky provádějící cirkusovou činnost.¹¹ Ovšem podle Eurogroup for animals (nezisková organizace poskytující poradenství a odborné znalosti institucím Evropské unie) udává, že aktivních cirkusů je na území České republiky 15, z toho 9 chovající divoká zvířata (Cirkus Aleš, Národní Cirkus Originál Berousek, Národní Cirkus Jo-Joo, Cirkus Humberto, Cirkus Metropol, Cirkus Andres, Cirkus Bernes, Cirkus Sultan Berousek, Cirkus Carini).¹² Ovšem tyto údaje je třeba brát s rezervou. Například Národní Cirkus Originál Berousek v tomto roce ukončil svou činnost, přičemž Státní veterinární správa České republiky jej stále eviduje jako aktivní cirkus.

4.1. Historie cirkusu

Jak již zde bylo nastíněno, název cirkus pochází ze starověku z latinského circ. Nazývaly se tak oválné arény sloužící ke kulturním účelům, což by se dalo nazvat prvním cirkusem. Byly jimi římské arény, kde docházelo k vystupování zvířat a gladiátorů.¹³ Dnes nahradily kruhové arény manéže a gladiátory cirkusáci. Cirkus, jak ho známe dnes, by se dal nazvat společenstvím, které žije kočovným životem a jejichž živobytím je

¹¹ Státní veterinární správa České republiky, Subjekty registrované SVS s činností „cirkus“ [online]. [cit. 1.2.2020]. Dostupné z: https://www.svscr.cz/registrovane-subjekty-svs/subjekty_cirkus/

¹² Eurogroup for Animal, 2016: WILD ANIMALS IN EU CIRCUSES PROMBLEMS, RISKS AND SOLUTIONS. S. 22-41.

¹³ circus | The Columbia Encyclopedia - Credo Reference. Home - Credo Reference [online]. Copyright © Columbia University Press 2018 [cit. 1.02.2020]. Dostupné z: <https://search.credoreference.com/content/entry/columency/circus/0>

vystupování na různých místech napříč Českou republikou, Evropou i světem. Součástí tohoto společenství jsou umělci, kteří se vyznačují již tradičními formami vystoupení, např. artisti, klauni, žongléři, krotitelé, akrobati, polykači ohně, jezdci atd.. Ačkoli dnes nabírají na popularitě cirkusy bez zvířat, např. Cirque du Soleil, stále k tomuto společenství neodmyslitelně patří i vystupující zvířata, která zpravidla mají v programu dominantní postavení.

4.1.1. Novodobá historie cirkusu ve světě

Novodobá historie cirkusu se začala psát na přelomu 16. a 17. století v anglickém Londýně. Jednalo se o tzv. „veřejná divadla“. Byly to velkokapacitní nezastrěšené budovy, mezi významná „veřejná divadla“ patřily např. The Theatre, The Globe nebo The Hope. První zmínka o cirkusu v novodobé historii je dohledatelná z 18. století z Anglie. Tehdy vysloužilý příslušník královského jezdeckva Filip Astley, na louce nedaleko Londýna dával za zvuku hudby lekce jezdeckví a akrobacie na koních. Lidé byli jeho výstupy fascinováni a přitahoval jejich pozornost. Později Filip Astley založil Westminster Road v Londýně, což byla první kruhová manéž, protože ta se jeví jako nejlepší pro výcvik koní a drezér může ze středu bičem dosáhnout na všechny koně v aréně.¹⁴

V roce 1783 Filip Astley založil kamenný cirkus i ve francouzské Paříži. Jeho nový francouzský cirkus Cirque d'Hiver vyčníval svojí technickou vybaveností, která byla na danou dobu velmi pokroková. Od té doby cirkus začínal získávat na oblibě ve společnosti a začal se šířit do světa. Filip Astley byl také první, kdo přišel s konceptem cirkusu formou stanu s plátěnou střechou. Ovšem kostra stanu byla dřevěná a mnohdy i pevně spojená se zemí. Přenosný stan se poprvé objevil až ve 30. letech 19. století ve Spojených Státech Amerických. Zde se dá již mluvit o cirkusu tak, jak ho známe dnes.^{15,16}

¹⁴ Počátky klasického cirkusu - Cirqueon. *Homepage - Cirqueon* [online]. [cit. 14.1. 2020] Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/12/pocatky-klasickeho-cirkusu>

¹⁵ Počátky klasického cirkusu - Cirqueon. *Homepage - Cirqueon* [online]. [cit. 14.1. 2020] Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/12/pocatky-klasickeho-cirkusu>

¹⁶ Parkinson, R. L., Coxe, A. D. H., Saxon, A. H., Hoh, L. G., 2019, Introduction - Encyclopædia Britannica (Online) [citace 1.2.2019], dostupné z <https://academic-eb-com.ezproxy.techlib.cz/levels/collegiate/article/circus/106246>

4.1.2. Historie cirkusu v České republice

Po vzniku a velkém ohlasu cirkusů v Evropě dorazil cirkus i do Čech. Nejdříve se jednalo o cirkusy zahraniční, které při své cestě kontinentem zavítaly i do Čech. Prvním cirkusem na našem území byl cirkus Francouzky Marie Dallmayové na Sokolském ostrově v Praze, ovšem kvůli finančním problémům byl zanedlouho odkoupen jejím manželem Josefem Beránkem, což dalo základ ryze českému cirkusu.¹⁷

V 50. letech 20. století došlo ke znárodnění českých cirkusů a zvláštním dekretem byl vytvořen národní podnik Československé cirkusy, varieté a lunaparky, do kterého byly sloučeny všechny cirkusy působící na území tehdejšího Československa. Díky tomuto dekretu se všichni cirkusáci stali zaměstnanci státu. Pro cirkusy to bylo těžké období. Cirkusovní umělci museli předstupovat před komise, které hodnotily jejich výkony a následně rozhodly o jejich budoucnosti. Mnoho zvířat bylo následkem znárodnění zbytečně utraceno. Znárodnění cirkusu mělo za příčinu zánik mnohých cirkusových jmen. Asi nejtragičtější ukončení činnosti měl cirkus Henry, jehož principál Vilém Fiala si po znárodnění a přeměně jeho cirkusu na státní cirkus Humberto vzal život.¹⁸ Po roce 1989 docházelo k restitucím a osamostatňování cirkusů, což vedlo ke vzniku dnes již tradičním cirkusovým rodinným klanům, jako např. Berouskovi, Kočkovi, Kellnerovi, Kaiserovi nebo rodina Joo.¹⁹

4.2. Chov zvířat v cirkusech

Obecné zásady chovu zvířat vyplývají ze zákona o ochraně zvířat, a to pro všechna zvířata, včetně ta cirkusová. Pro posuzování chovu zvířat je stěžejní Doporučení vydané Ministerstvem zemědělství z 1.9.2001 Podmínky chovu savců volně žijících druhů v zajetí.²⁰

¹⁷ Hančl A., 1995: Ejhle, cirkusy a varieté. ROVNOST, a.s., Brno, 164 s.

¹⁸ Novák V. a Rychlík B., Lidé z manéže — Česká televize. 2004, Dokument

¹⁹ Z historie českého cirkusu - Cirqueon. Homepage - Cirqueon [online]. [cit. 14.1. 2020] Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/13/z-historie-ceskeho-cirkusu>

²⁰ Ministerstvo zemědělství ČR, 2001: PODMÍNKY CHOVU SAVCŮ V CIRKUSECH – DOPORUČENÍ ÚSTŘEDNÍ KOMISE PRO OCHRANU ZVÍŘAT, MZ ČR, Praha, 10 s.

Chov zvířat v cirkuse by se dal rozdělit na dva typy. Buď se jedná o cirkus, který kočuje, nebo o cirkus, který má pevné stanoviště. V kočujícím cirkusu v našich zeměpisných podmínkách mají zvířata dva režimy. Zimní, kdy jsou „zazimovaná“ na stanovišti, nebo letní, kdy kočují a vystupují na veřejných představeních.²¹

Dalo by se říct, že zlatá éra cirkusů pomalu končí, a proto některé cirkusy upustily od kočování a usadily se v aglomeracích velkých měst, kde se přeorientovaly z tradičního cirkusu na spíše zábavní park. Ale přesto mnoho cirkusů zůstalo věrných tradici a stále kočují z místa na místo.

Letní režim, neboli cirkusová sezóna se odvíjí od počasí a mnoha dalších faktorů, ale zpravidla trvá od března do listopadu. Velké cirkusy mají svá turné naplánovaná na celou sezónu dopředu, zatímco malé cirkusy nejsou až tak limitované a mohou adaptabilně přizpůsobit své turné aktuálním podmínkám.²²

Kočovní cirkus se na jednom místě zdržuje v návaznosti na návštěvnost. Ta se dá odhadnout ze zkušenosti z předešlých let, nebo podle počtu obyvatel v dané lokalitě – čím větší hustota obyvatel, tím větší potenciál návštěvnosti. Samozřejmě pro cirkus je také stěžejní pro dobu stání povolení od příslušné instituce státní správy. Doba stání může být v řádu dnů, týdnů až měsíc. Cirkus kočuje na dvě etapy. První etapou je ta část cirkusu s technickým vybavením pro zvířata. Je důležité, aby před příjezdem zvířat bylo připraveno jejich zázemí. To zpravidla bývá s denním nebo půldenním předstihem. Poté, co na nové místo účinkování dorazí i druhá etapa, se veškerý čas věnuje výstavbě „vesnice“, budování šapitó a propagaci, což zabere jeden až dva dny. Poté už se vše zaměřuje na samotné vystupování.

²¹ Kludský K., Cibula V., 1970: Život v manéži. Orbis, Praha, 184 s.

²² Cihlář O., 2014: Orbis cirkus. NAMU v Praze, Praha, 368 s.

4.2.1 Kočování

Kočování, neboli přeprava cirkusu, na němž je většina cirkusů existenčně závislá, je ošetřeno v legislativě hned na několika místech. Je zde mnoho podmínek, které musí při transportu být dodrženy. Ať už se jedná o vyhovující dopravní prostředky, které musí zvířatům zajistit dostačený komfort při jejich přepravě, jejich bezpečnost a předcházení rizikům spojeným s přepravou. V České republice se nejčastěji pro transport zvířat využívají nákladní automobily. Nejlépe jsou podmínky pro přepravu udány v dokumentu vydaným Ústřední komisí pro ochranu zvířat (Ministerstvo zemědělství ČR). Ovšem v tomto dokumentu najdeme i pár chyb, konkrétně doporučení, která si navzájem protirečí. *ÚKOZ vzhledem k negativně působícím nepříznivým vlivům při opakovaném přemisťování a přepravě zvířat, porušování přirozeného biorytmu zvířat, nemožnosti adaptace na ustálené klimatické podmínky, nestálosti kvality napájecí vody, krmiva, trvalému prostorovému omezení a dalších negativních vlivů prostředí, **prosazuje zákaz povolování činnosti mobilních zařízení typu „pojízdných zvěřinců“, exotárií, terárií a akvarií**“, v nichž jsou zvířata trvale umístěna pouze v ustálovacím prostoru přepravních prostředků, kterými jsou také přepravována.* Ovšem v tomto dokumentu se zároveň dočteme:

Při převozu cirkusových zvířat je ovšem třeba přihlížet k tomu, že

- *tato zvířata jsou na převoz zvyklá (výjimka: zvířata, která jsou v cirkusu nová, anebo jsou převážena poprvé, a že*
- *mnoho zvířat se převáží v jejich obydlích (obytných klecích)*

Zde je patrný nesoulad mezi jednotlivými doporučeními.

Pro transport cirkusových zvířat je důležité osvědčení způsobilosti řidiče, které na základě kurzu uděluje Státní veterinární ústav Praha. Po úspěšném absolvování kurzu získá fyzická osoba průkaz, kterým se při následné silniční kontrole musí prokázat v případě, že v nákladovém prostoru převáží zvířata. S transportem je také spojeno několik podmínek týkajících se

samotných zvířat. Jedná o jejich zdravotní stav, bezpečnost a komfort při přepravě.

4.2.2. Zimování

Druhá etapa, zimování, je specifická tím, že cirkus se stáhne na jedno místo, kterému by se s nadsázkou dalo říkat „domov“. Nejznámějším českým zimovištěm je dnes již neexistující cirkusové městečko na kraji obce Horní Počernice v Praze 20. Přes třicet let sloužil jako zimoviště pro všechny cirkusy na území tehdejšího Československa. Po roce 1989 a obnově rodinných cirkusů se areál v Horních Počernicích uzavřel. V současnosti slouží jako depozitáře, preparátorské dílny a pracoviště specializovaných profesí pro Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a Národní muzeum.²³ Zajímavé je, že velké české cirkusy, jako například Originál Berousek a Jo-Joo zde donedávna stále měly svou oficiální adresu.

Dnes již cirkusy mají vlastní zimoviště. Většinou se jedná o velký statek, nebo obytná zařízení s prostory pro zvířata. V zimě je aktivita cirkusu zaměřena na opravy a přípravu na novou sezónu. „*Když se do zimoviště koncem roku vrátíme, čeká nás spousta práce. Loni jsme opravili střechy, letos budeme nahazovat budovy a upravovat stáje. Moc času na to nemáme. Jakmile se v únoru oteplí, opět vyjždíme. Před tím musíme dát do pořádku všechna auta, aby prošla technickou kontrolou, vyčistit a upravit přívěsy. Péče o zvířata je oproti tomu mnohem jednodušší,*“²⁴ říká v rozhovoru pro deník E15 majitel cirkusu Humberto Bohumil Navrátil.

Se zvířaty se během zimního období intenzivně pracuje. Musejí se trénovat, aby nevyšla ze cviku a musejí se naučit nová čísla pro nadcházející

²³ Muzeum 3000 | Bývalé zimoviště cirkusů se proměnilo na muzeum. *Muzeum 3000 / Homepage - Aktuálně* [online]. Copyright © 2012 Národní muzeum [cit. 26.02.2020]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/byvale-zimoviste-cirkusu-se-promenilo-na-muzeum>

²⁴ Kdo jsou zimní sousedi ve Staré Lysé? Zebry, lamy, lvi a medvědi | E15.cz. *E15.cz - Byznys, politika, ekonomika, finance, události* [online]. Copyright © 2001 [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/kdo-jsou-zimni-sousedi-ve-stare-lyse-zebry-lamy-lvi-a-medvedi-851998>

sezónu. Důležité je si uvědomit, že zvířata během turné takřka denně vystupují a jsou zvyklá na aktivní režim. Proto je důležité se zvířatům i nadále v zimním období věnovat a dávat jim velké množství podnětů, aby u nich nedocházelo ke stereotypnímu chování.

5. Problematika cirkusů

Problematika následující kapitoly rozděluje společnost na dva tábory a vytváří otázku, zda vystupování zvířat na území České republiky zakázat, či nikoli. Podle průzkumů provedených organizací Svoboda zvířat se 74 % dotazovaných vyjádřilo pro zákaz drezúry a veřejného vystupování, což potvrdil i dotazník, který se nachází v praktické části této práce.

5.1. Problematika drezúry

Drezúra v cirkusech je ožehavé téma již mnoho let. Jak již zde bylo zmíněno, cirkusy jsou staré umění, jehož historie sahá až do dob antiky. Už od počátku jej provází vystupování zvířat, ovšem cirkus se po staletí vyvíjel a spolu s ním i společnost a její postoj ke zvířatům. Dnes, kdy mají zvířata vyšší společenské postavení než v minulosti, se začíná řešit, zda je eticky správné jejich vystupování a drezúra pro pobavení návštěvníků cirkusu.

Drezúrou se rozumí na základě Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., obsahových náplních jednotlivých, vázaná živnost č. 2 Drezúra zvířat, kdy obsahem této živnosti je výcvik zvířat, jehož cílem je jejich vystupování před veřejností (například v cirkusech, varieté) a v obrazových médiích. K výkonu drezúry je zapotřebí odborné způsobilosti pro vázané živnosti, včetně živnosti drezúra zvířat, která je stanovena přílohou č. 2 k živnostenskému zákonu. Požadována je taktéž i odborná způsobilost. Z pohledu tradičního cirkusu se jedná o základní disciplínu, která bývá z pohledu diváků nejatraktivnější.

Zároveň se však jedná o disciplínu, která je společností kritizována a je vyvíjen tlak na její zákaz a zanesení jejího zákazu do právní úpravy. Problematice drezúry a jejímu zákazu je v této práci věnována samostatná kapitola.

Drezúra může mít mnoho podob, které se odvíjejí od potřeb a schopností jednotlivých zvířat. Drezúrovat zvířata je nevhodnější pro potřeby veřejného vystupování od mládeže, protože v té době je zvíře nejvíce učenlivé,

ale hlavně poddajné. Při drezúře mláďat dochází k pocitu, že prvky a povely, které se zvíře v mládí naučí bere za přirozené.

Drezúrou se rozumí naučit chované zvíře sérii cviků, kterými cvičitel bude prezentovat spolupráci člověka se zvířetem za využití schopností daného zvířete. Náročnost výcviku se odvíjí od druhu daného zvíře a samozřejmě i od jeho osobnosti. Ale dá se s klidem říci, že drezúra domestikovaných zvířat je snazší než výcvik zvířat divokých. Mezi nejčastější domestikovaná zvířata pro výcvik, a tedy jejich výstup v cirkuse patří psi, koně, osli, velbloudi a kozy. Tato zvířata bývají zastoupena téměř v každém cirkusu právě pro jejich snadnou drezúru a nenáročný chov. U divokých zvířat záleží na kapacitách a schopnostech cirkusu. Jako časté druhy divokých zvířat účinkujících v cirkuse bych uvedl lvy, tygry, slony, medvědy, papoušky, hady, výjimkou nejsou ani krokodýli.

Drezúra může mít mnoho podob. Nejčastěji prezentovanou formou drezúry ze strany cirkusů je pozitivní podmiňování a výcvik formou odměny. České cirkusy přišly v rekci na stížnosti mnohých organizací na ochranu zvířat s programem „Nic neskrýváme“, ve kterém se snaží demonstrovat drezúru v jejich cirkusech. Ovšem problém je, že drezúra prezentovaná v rámci tohoto programu je demonstrována na starých a již vycvičených zvířatech. Tedy prvotní drezúra mláďat je před širokou veřejností nadále skrývána.

Je tedy otázkou, jak taková drezúra mláďat vypadá. Cirkusy si stojí za prohlášením, že vše je cvičeno formou zmíněnou výše, tedy pozitivním podmiňováním. Ovšem je tomu těžké uvěřit, když drezúra mláďat není zpřístupněna široké veřejnosti. Proti mnohým těmto tvrzením je i fakt, že každým dnem jsou na internet zveřejňovány materiály inkriminující cirkusy z týraní zvířat nejen při drezúře, ale i v samotném chovu. Zveřejňované materiály často ukazují velmi hrubé zacházení se zvířaty při jejich výcviku.

Jedním z nejznámějších a zároveň nejvíce medializovaných případů je týraní slonů při drezúře ve Spojených státech amerických v roce 2000. Jednalo o cirkus Ringling Bros. And Barnum & Bailey Cirkus, který byl jeden

z největších a nejznámějších cirků nejen ve Spojených státech, ale i ve světě. V tomto případě se jednalo o drezúru sloních mláďat, kde na získaných materiálech organizacemi na ochranu zvířat bylo patrné jejich týraní. Při jejich výcviku byly například využívány tzv. bullhooky (tyč zakončená kovovým ostrým hrotem ve tvaru háku) nebo elektrické biče. Tyto drezúrní pomůcky způsobovaly slůňatům bolest a zranění. Bylo také dokázáno, že zvířata byla chována v naprosto nevyhovujících prostorách, kdy pod sebou měla holý beton bez podestýlky a mnohdy byla svazována řetězy nebo provazy, takže se nemohla hýbat a musela nehnutě stát několik hodin. Pro detailní představu jsem přiložil obrázky zveřejněné organizací na ochranu zvířat PETA.^{25, 26} Při kontrole bylo dokázáno použití koagulantů šedé barvy, pro zamaskování krvavých ran.

Obrázek č. 1: svázané slůně, které je bito bullhookem²¹

Obrázek č. 2: svázaná slůňata²²

Poté, co se tyto informace dostaly na veřejnost, začaly velké soudní spory mezi organizacemi na ochranu zvířat a cirkusem Ringling Bros. and Barnum & Bailey Cirkus, které se trvaly mnoho let. Zároveň cirkus následně utrpěl úbytkem diváků a zákazem vystupování v mnoha zemích, kde dříve vystupoval v rámci svých turné, což mělo za následek ukončení jeho činnosti v roce 2017.

Dalším medializovaným příkladem drezúry, kde docházelo k týraní zvířat je výcvik medvědů v čínské městě Shuzou, které v roce uveřejnila organizace na ochranu zvířat PETA Asia. Na materiálech je vidět, jak jsou malá medvíďata přivázána ke zdi, přičemž provaz má délku uzpůsobenou tomu, aby

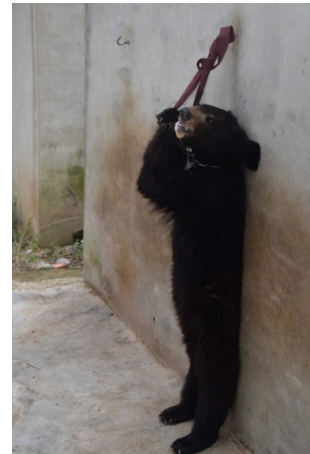
²⁵ Obrázek č. 1 - <https://www.peta.org/features/ringling/>

²⁶ Obrázek č. 2 - <https://www.peta.org/features/ringling/>

medvíďe stálo ve vzpřímené poloze a není mu umožněno se postavit do přirozené polohy na všechny čtyři nohy. Při snaze se postavit do přirozené polohy je následkem krátkého uvázání dušeno.²⁷ I zde jsem použil obrázky dokazující týrání medvíďat při drezúře zveřejněné organizací PETA Asia.^{28,29}

Obrázek č. 3: medvíďata přivázaná ke stěně, aby byla nucena stát na zadních nohách²⁸

Obrázek č. 4: medvíďe přivázané ke stěně, aby bylo nuceno stát na zadních nohách²⁴

Na internetu nebo sociálních sítích je těchto případů mnoho, které se díky angažovanosti organizací na ochranu zvířat podařilo ukázat široké veřejnosti. Já jsem vybral dva, které byly globálně medializované.

Dobrou zprávou je, že klasická drezúra je v rámci vyspělých zemí na ústupu a je nahrazována metodou pozitivního podmiňování. Výcvik funguje na bázi hry a zvíře je následně za vykonaný povel odměněno. V rámci této metody není přítomno žádné fyzické násilí. Díky zpřísnující se legislativě, která mnohé formy drezúry zakazuje a tvrdě trestá porušení těchto zákazů, se mnoho cvičitelů uchyluje k této metodě. Proto „nové“ cirkusy svá čísla zaměřují na vystoupení, kde zvířata předvádí kreace odpovídající jejich přirozeným vlastnostem a schopnostem. S tím také souvisí fakt, že dnešní většina společnosti netoleruje medvěda jezdícího na motorce, či lva proskakujícího

²⁷ How Bears Are Trained for the Circus | PETA. *International Landing Page* | PETA [online]. Copyright ©iStock.com [cit. 06.03.2020]. Dostupné z: <https://www.peta.org/blog/bears-trained-circus/>

²⁸ Obrázek č. 3 - https://www.peta.org/blog/bears-trained-circus/?fbclid=IwAR2dX1ncWI9H8RdwlinM87Jfc9LL9r1DT4FUHDfeo_hvsg3Pfa4eEsPbdhg

²⁹ Obrázek č. 4 - https://www.peta.org/blog/bears-trained-circus/?fbclid=IwAR2dX1ncWI9H8RdwlinM87Jfc9LL9r1DT4FUHDfeo_hvsg3Pfa4eEsPbdhg

ohnivou obručí. Pro diváka poutavým zážitkem je vystoupení, kde zvíře ukazuje přirozené pohyby a z něho patrný dobrý zdravotní stav.

5.2. Problematika chovu

Cirkusový chov má v rámci zájmových chovů mnohá specifika. Právě pro ně bývá mnohdy kritizovaný. Zejména pak pro prostory, které nemusí odpovídat potřebám zvířat a častý transport z místa na místo.

Zvířata v cirkuse bývají chována převážně v klecích nebo rovnou v nákladních autech určených pro jejich přepravu. Mnohé cirkusy staví výběhy, ovšem do těch jsou vpouštěna pouze zvířata, u kterých nehrozí ohrožení člověka při jejich případném útěku. Jedná se primárně o zvířata zdomácnělá, koně, kozy, případně psy. Ostatní šelmy jsou z bezpečnostních důvodů uzavírány do klecí.

V České republice je problém v nerovném přístupu k chovu zvířat v soukromých chovech, v zoologických zahradách a cirkusech. Zároveň jsou pro ně kladeny i jiné podmínky chovu. Legislativa vyžaduje nižší podmínky chovu než například po zoologických zahradách, což nedává smysl, jelikož se jedná o stejný druh zvířete. Myslím, že by neměly být jiné podmínky pro chov na základě toho, v jakém zařízení je zvíře chováno. Tím spíš, pokud se jedná o zařízení jako cirkus. Už z principu fungování cirkusů, kde dochází k častým transportům zvířete, jeho drezúře a veřejnému vystupování, by měla být právní úprava vyšší než například v zoologické zahradě.

Jednou z mnoha nevhodných podmínek je například malý, a tedy nevyhovující prostor, ve kterém jsou zvířata při kočování chována. Jak již zde bylo zmíněno, jedná se o klece, které svými rozměry sice vyhovují právní úpravě, ovšem je zapotřebí vzít v úvahu, že zvíře je v těchto podmínkách chováno po několik měsíců po dobu turné cirkusu. Minimální prostory následně působí na psychický stav zvířete. Velmi často u těchto zvířat můžeme pozorovat stereotypní chování, které se může projevat několika způsoby. Za jeden z těchto způsobů můžeme označit stav, kdy zvíře nehnutě stojí a upřeně

se dívá na jedno místo, a to po nepřírozeně dlouhou dobu. Dalším projevem stereotypního chování může být přešlapování na místě, nebo například neustále chození do kruhu.

Chystaná novela z pera Ministerstva zemědělství České republiky by měla upravovat právě prostory pro chovaná zvířata v cirkuse, ve které by se měl brát ohled na druh zvířete a následně upravit prostory právě jeho potřebám. Ministr zemědělství České republiky Ing. Miroslav Toman, CSc. uvedl, že například pro tygry bude tento prostor minimálně 30 m².³⁰ To můžeme považovat za již adekvátní prostor. Na druhou stranu v mnou navštíveném cirkuse (viz. kapitola Návštěva Národního Cirkusu JO-JOO), kde chovají tři tygry, by museli uvažovat s prostorem minimálně 90 m², a to se jedná pouze o chované tygry. Pokud bychom vzali v úvahu další chovaná zvířata, nedokážu si představit, jak by tyto prostory cirkus zajistil.

Problematikou chovu může být mnohdy nedostatečná vzdělanost a zkušenost v oboru chovu divokých zvířat. I toto by měla chystaná novela upravovat. Zvířata by měla být v péči lidí, kteří projdou vzdělávacím procesem zaměřeným speciálně na chov a péči divokých zvířat, po jehož absolvování by získali oprávnění mít ve své péči tato zvířata. Jako příklad nevhodné péče o zvíře bych uvedl případ z 10. května 2018, který se odehrál v Kutné hoře. Při incidentu byl chovatel zdokumentován, jak v samoobslužné myčce pro motorová vozidla umývá slona přípravky výhradně určenými na mytí motorových vozidel. Následně slona oplachoval vysokotlakým čističem, kdy mohl slonovi způsobit povrchová zranění. Chovatel svůj počín odůvodnil slovy, že po osobním vyzkoušení saponátů, při kterém nepocíťoval žádný dráždivý efekt, neviděl důvod, proč by saponát nemohl být použitý na slona.³¹

³⁰ Klesnil, M., Fiala, P., Černota: Manéže bez zvířat? Natáčeli jsme v zákulisí jednoho z nejznámějších cirkusů – Televize Seznam. 2019, Dokument

³¹ Cirkus v Kutné Hoře: slonici sprchovali v myčce na auta - Deník.cz. *Deník.cz - informace, které jsou vám nejbliž* [online]. Copyright © [cit. 09.03.2020]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/regiony/cirkus-v-kutne-hore-slonici-sprchovali-v-mycce-na-auta-20180511.html>

Obrázek č. 5: slon v automyčce v Kutné hoře³¹

Dalším často zmiňovaným problémem odpůrců, kteří se vymezují proti chovu zvířat v cirkusech, je jejich časté převážení. To může mít mnoho negativních aspektů, mezi které můžeme zařadit nucený pohyb, nucená interakce s člověkem, hluk, pohyb vozu při přepravě, to vše může být pro zvíře zdrojem stresu. To potvrdila i studie z Michigan State University. Ze studie vyplynulo, že u tygrů, kteří jsou často transportováni, je patrné navýšení stresového hormonu, a to i několik dní po přepravě.³²

5.3. Cirkusová představení

Každý cirkus svá vystoupení pojímá jinak, což vede k jejich různorodosti. Někde se spíše zaměřují na vystupování akrobatů, artistů a jiných umělců, někde stále sázejí jako na hlavní bod programu na zvířata. Mnohé organizace namítají, že zvířata jsou vystavena stresu a zároveň dochází k jejich zesměšňování. Také je otázkou, zda jsou tato vystoupení bezpečná. A to jak s ohledem na diváky, účinkující umělce, tak i na samotná zvířata.

Při samotném vystupování zvířat v hlučné a přesevřtlené manéži může dojít k jejich vystresování. Existuje mnoho forem vystupování. Tou pro zvířata přívětivější je využívání jejich přirozených vlastností, například skákaní přes překážky. To pro zvíře může představovat diskomfortní situace, nikoli však situace, kde by hrozilo jeho ohrožení na zdraví. Oproti tomu vystoupení, kde

³² Dembiec, D. P., Snider, R. J., Zanella, A. J., 2004: The Effects of Transport Stress on Tiger Psychology and Behavior. Zoo Biology Volume 23, Issue 4. P. 291-378

zvířata předvádí různé akrobatické prvky, jako například pro kočkovité šelmy proskakování ohnivou obručí, pro medvědy jízdu na jedностopých vozidlech nebo pro slony balancování na balónu. U těchto prvků může dojít ke zranění zvířat, která pro samotná zvířata mohou mít fatální následky. Další otázkou je nejenom bezpečnost zvířat, ale i účinkujících umělců, kteří se zvířaty vystupují, tak i návštěvníků. Je třeba brát v úvahu to, že ačkoli jsou zvířata jistým způsobem domestikována a vycvičena, stále se jedná o divoké druhy, jejichž chování nelze plně předvídat.

Případů, kdy se zvířata vymkla kontrole, je mnoho. 23. října 2019 v ruském městě Oloněc při vystupování medvěd napadl svého krotitele, kterého povalil na zem a zakousl se mu do paže. Zvíře muselo být následně zneškodněno paralyzérem.³³ K dalšímu případu, kdy došlo k napadení čtyřleté dívky, došlo v říjnu 2018 v ruském městě Uspenskoje, kdy lev pokousal mladou divačku, která následně skončila v nemocnici s vážným zraněním obličeje a hrudníku.³⁴ Jako poslední bych uvedl případ z července 2018 v německém Osnabrücku, kdy při vystoupení byl jeden ze slonů vytlačen ostatními slony na kraj manéže, kde následně spadl na tribunu plnou diváků.³⁵ Podobných případů je možné dohledat mnoho. Jsou známy i případy, kdy na sebe zvířata zaútočila navzájem během společného vystoupení.

³³ A circus bear lunged at his handler with families sitting just feet away - CNN. *CNN International - Breaking News, US News, World News and Video* [online]. Copyright © [cit. 08.03.2020]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2019/10/25/europe/russia-circus-bear-intl-hnk-scli/index.html>

³⁴ Circus lion pulls girl, four, into ring and 'sinks teeth into her head' mid-performance in horrifying footage - World News - Mirror Online. *Mirror Online: The intelligent tabloid. #madeuthink* [online]. Copyright © 2020 MGN Limited [cit. 08.03.2020]. Dostupné z: https://www.mirror.co.uk/news/world-news/circus-lion-pulls-girl-four-13498398?fbclid=IwAR3_rho1tZ88JGpMG3jue9H4eRhGDxzODuI32RQ7SR7Qyov2xLh64tGnVU

³⁵ Circus elephant falls into audience in Germany, prompting calls to ban animal performances worldwide | The Independent. *The Independent | News | UK and Worldwide News | Newspaper* [online]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/circus-elephant-falls-into-crowd-germany-cruelty-to-animals-osnabruck-a8436166.html>

5.4. Chov zvířat v cirkuse, zoologických zahradách a zájmových chovech

Pokud srovnáme chov zvířat v cirkuse, zoologické zahradě nebo zájmovém chovu, zjistíme, že všechny tyto druhy chovu vycházejí ze stejného principu, a to, že je zvíře drženo v zajetí. Ovšem účel chovu se může lišit. Zvíře může být chováno pro radost, zisk nebo třeba zachování druhu. Velká část společnosti nahlíží na zoologickou zahradu jako na místo, kde se zvířata mají dobře a nic jim nechybí, zatímco na cirkus jako na místo, kde jsou zvířata týrána a zneužívána pro výdělek. Pravdou je, že tyto chovy mají hodně společného. Zvířata jsou mnohdy chována v totožných podmínkách. Domnívám se, že tento názor společnosti je ovlivněn z velké části médií nebo prvním dojmem, moderní pavilon v zoologické zahradě jistě zaujme více než například starý statek, kde má většina cirkusů své zázemí.

Mnoho lidí při rozdílu chovu v zoologických zahradách a cirkusech argumentuje tím, že v zoologické zahradě nejsou zvířata drezúrována. Pravda je zcela opačná. Mnohá zvířata v zoologických chovech prochází drezúrou, buďto formou hry, nebo pozitivního podmiňování. V zoologické zahradě je zvíře drženo na místě, kde nemá dostatečný přirozený prostor. Kdyby zvířata nebyla drezúrována a nebyly jím tímto způsobem předávány nové podněty, došlo by u nich ke stereotypnímu chování a duševním onemocněním.

Dalšími srovnání mohou být chovy mysliveckých spolků. Například chov velkého počtu kachen ve voliérách, které jsou následně vypuštěny na vodní plochu a z obklíčení myslivců postříleny. Dalším příkladem může být i chov lišek nebo jezevců pro výcvik norování, což již osobně považuji za týrání zvířat. A přesto je tento druh chovu mnohými obhajován, ačkoli je v mnohém horší než chov zvířat v cirkuse.

Jako poslední bych zmínil velkochovy v masné nebo mlékárenské produkci. I tam jsou zvířata chována mnohdy v otřesných podmínkách a je s nimi jednáno jako s kusem masa dřív, než se z nich samotných kus masa stane. Rozdíl najdeme i v transportu těchto zvířat. Často jsou převážena

v přeplněných nákladních autech, kde se nemohou hýbat a není výjimkou, že mnohá zvířata transport nepřežijí. V cirkusech má každé zvíře zpravidla svou vlastní klec, ve které je přepravováno. Ačkoli se zde nejedná o zájmový chov, rozhodl jsem se i tento příklad uvést. Je zajímavé, že některé chovy jsou si velmi podobné, ale je na ně pohlíženo jinak.

6. Zákaz divokých zvířat v cirkuse

Jak již bylo zmíněno, společnost se mění a s ní i její pohled na cirkusy a zvířata v nich. To se promítá i do právní úpravy a omezování vystupování divokých zvířat v cirkusech nebo jiných zábavních zařízeních, kde dochází k jejich veřejnému vystupování. Vlády mnoha států se již postavily za práva zvířat a omezily nebo zcela zakázaly veřejně vystupování zvířat.

6.1. Zákaz vystupování divokých zvířat v České republice

Téma, které je aktuálně velkou politickou otázkou. V České republice již Ministerstvo zemědělství zákonem na ochranu zvířat v roce 2004 zakázalo drezúru nově narozených primátů, ploutvonožců, kytovců, vyjma delfinovitých, nosorožců, hrochů a žiraf. Výjimkou jsou cílené pohybové aktivity zvířat v zoologických zahradách. Nyní je tendence tento zákaz rozšířit. Nejangažovanější politickou stranou, která se snaží na půdě poslanecké sněmovny České republiky novou novelu zákona na ochranu zvířat prosadit je TOP 09.

V roce 2018 Ministerstvo zemědělství podalo návrh na změnu zákona na ochranu zvířat o znění úplného zákazu vystupování zvířat. Později po doporučení expertů předložilo do Poslanecké sněmovny České republiky mírnější návrh zákona, který v květnu 2019 poslanci schválili. Od jeho platnosti je zapotřebí pro provozování cirkusu, v jehož vystupování jsou zahrnuta i zvířata, licence od Státní veterinární správy. Povolení je vydáváno na dobu maximálně pěti let. Po uplynutí lhůty je zapotřebí si znovu o licenci zažádat. V případě porušení podmínek nebo prokázání týrání zvířat je licence okamžitě odebrána.

Dne 19. 2. 2020 zákonodárci Sněmovního výboru pro zemědělství odhlasovali postupný zákaz chovu a drezúry volně žijících zvířat v cirkuse. Toto hlasování podpořil i Sněmovní výbor pro životní prostředí, premiér České republiky Andrej Babiš a Česká asociace veterinárních lékařů. Brzy na půdě Poslanecké sněmovny České republiky proběhne druhé čtení novely zákona na

ochranu zvířat proti týraní. Pokud bude novela schválena, nebude již možné od roku 2021 chovat a drezúrovat nově narozená mláďata volně žijících druhů. Dále by se tato zvířata neměla v cirkuse dále množit nebo jinak nabývat. Také stávající druhy, které již cirkus vlastní, by do pěti let od vstoupení novely v platnost měli přestat kočovat.

Pokud vstoupí novela v platnost, je jisté, že pro klasické cirkusy to bude mít existenční následky. V přijetí novely zákona na ochranu zvířat proti týraní vidím i problémy. Za prvé se domnívám, že přijetím novely v platnost dojde k narušení svobody podnikání provozovatelů cirkusu. Ovšem novela počítá s tím, že návrh povede k nezbytnému finančnímu vyrovnání z prostředků státního rozpočtu vůči provozovatelům za znemožnění pokračování v podnikání, ale to ovšem není dostatečná kompenzace za ukončení živobytí stovek lidí, kteří v tomto odvětví umění pracují. Lidé, kteří jsou v cirkusu takřka od narození, si budou nuceni hledat novou práci a nový život.

Druhý problém shledávám v naložení se zvířaty, pokud novela vstoupí v platnost. Můžeme předpokládat chybějící finanční prostředky ze strany provozovatelů, a tedy z toho vyplývající následná nedostatečná péče o zvířata. Pokud bude takovéto pochybení zjištěno, bude nezbytné, aby orgány na ochrany zvířat zjednaly nápravu. A to buď zákazem chovu zvířat, propadnutí zvířat nebo jejich odebrání. V novele je tato problematika nastíněna, avšak nenabízí žádné řešení. V současné době není možné tato zvířata někam umístit a je předpoklad, že situace se do budoucna bude jenom horšit. Proto by s největší pravděpodobností muselo být mnoho zvířat utraceno.

6.2. Zákaz vystupování divokých zvířat na území Evropy

Evropský parlament schválil zprávu Doris Packové (EPP-ED, Německo) o uznání cirkusu jako součásti evropské kulturní tradice, včetně předvádění zvířat, a tedy mimo jiné žádá členské státy Evropské unie o uznání klasického cirkusu. Přesto mnoho členských států zpřísňuje nebo zakazuje chov a drezúru zvířat v cirkuse na svém území. Zde je výčet evropských zemí rozdělený podle právních předpisů a omezení:

Úplný zákaz všech zvířat:

Rakousko (EU), Bosna a Hercegovina, Chorvatsko (EU), Itálie (EU), Kypr (EU), Spojené království (Anglie), Spojené království (Skotsko), Estonsko (EU), Řecko (EU), Irsko (EU), Lucembursko (EU), Severní Makedonie, Malta (EU), Nizozemsko (EU), Norsko, Rumunsko (EU), Srbsko, Slovensko (EU), Slovinsko (EU)

Zákaz divokých zvířat:

Belgie (EU), Bulharsko (EU), Lotyšsko (EU), Portugalsko (EU)

Právně závazná omezení využívání zvířat v cirkusech:

Česká republika (EU), Dánsko (EU), Finsko (EU), Maďarsko (EU), Polsko (EU), Švédsko (EU)

Žádná právně závazná omezení využívání zvířat v cirkusech:

Albánie, Andorra, Bělorusko, Černá Hora, Francie (EU), Island, Lichtenštejnsko, Litva (EU), Moldavsko, Německo (EU), Španělsko (EU), Spojené království (Severní Irsko), Spojené království (Wales), Švýcarsko³⁶

Zde bych rád uvedl, že tento výčet se progresivně mění. Například Rady Severního Irsku a Walesu již schválila návrh na zákaz chov a vystupování divokých zvířat na jejich území. Nyní se již čeká na vstoupení v platnost. Taktéž Francie, ta přistoupila k jiné strategii. Ta právní omezení nechala na rozhodnutí menších správních celků. Například Paříž zakázala jakékoli cirkusy, které při vystupování využívají zvířata. Podobně je na tom i Španělsko, ve kterém zákaz cirkusů se zvířaty platí například v Katalánsku.

³⁶ Europe Archives - Stop Circus Suffering. *Stop Circus Suffering - Stop Circus Suffering* [online]. Copyright © Animal Defenders International [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://www.stopcircussuffering.com/news/europe/>

7. Organizace

Tato kapitola se věnuje organizacím, a to jak organizacím bojujícím za práva zvířat, tak i těm, kteří svou činnost zaměřují na zachování klasického cirkusu.

7.1. Cirkusové asociace

Pro cirkusy je důležité se sdružovat a komunikovat mezi sebou. Proto jsou zakládány cirkusové asociace, které by se daly přirovnat k zájmovým spolkům. Tyto organizace jsou důležité při jednáních, kdy zaštiťují více cirkusů, a tedy v řešení svých zájmů mohou jednat koordinovaně jako celek.

V České republice existuje Česká cirkusová asociace, která sdružuje klasické cirkusy a Cirqueon, organizace pro podporu a rozvoj nového cirkusu. V evropském měřítku je zásadní zmínit Evropskou cirkusovou asociaci, která se podílí na vytváření a změnách legislativy na úrovni Evropské unie. Snaží se podporovat cirkusovou kulturu a umění.

7.2. Organizace na ochranu zvířat

Organizací, které se zabývají ochranou zvířat je na světě nespočet, proto se zde budu věnovat pouze těm největším, které mají globální pole působnosti, a českým organizacím.

Největší světovou neziskovou organizací bojující za práva zvířat je PETA (People for the ethical treatment of animal). Vzhledem ke své velikosti a dosahu se jedná o nejúspěšnější organizaci v boji za práva zvířat. Ovšem pro své aktivity bývá mnohdy kritizována. A to především za své radikální názory a jednání. Další mezinárodní organizací je OIE (Office International des Epizooies, dnes The World Organisation for Animal Health) neboli Světová organizace pro zdraví zvířat. Za zmínku také stojí organizace RSPCA (Royal Society for the Prevetion of Cruetly to Animal).

V České republice existuje mnoho organizací na ochranu zvířat. Mezi nejznámější patří Svoboda zvířat, která se problematikou chovu a drezúry zvířat v cirkuse zabývá mnoho let. Mezi její úspěch patří prosazení již zmíněné novely zákona na ochranu zvířat v roce 2004. Pod záštitou Svobody zvířat vznikla kampaň bojující za zákaz chovu a drezúry zvířat v cirkuse, Cirkusy bez zvířat. Do této kampaně se zapojilo sedm dalších organizací. Mezi známější patří například AniDef nebo Hlas zvířat. K této kampani se připojilo mnoho známých osobností a odborníků, mezi které patří PhDr. Petr Fejk (bývalý ředitel pražské zoologické hrady), MVDr. Přemysl Rabas (senátor za chomutovský okres) nebo MVDr. Oldřich Tomášek, Ph.D. (Ústav biologie obratlovců AV ČR). Jako další organizace prosazující zákaz zvířat v cirkusech, které ale nejsou součástí kampaně Cirkusu bez zvířat, patří Liga na ochranu zvířat České republiky a 269Life Prague – Czech Republic.

Praktická část

Praktická část bakalářské práce je věnována návštěvě Národního Cirkusu JO-JOO, rozhovoru s lidmi pracujícími v cirkusovém zábavním odvětví a dotazníkovému šetření. Cílem bylo zjistit, jaké je povědomí respondentů o cirkusu. Také byla snaha zjistit, jaký je jejich názor na cirkusy a vystupování zvířat v nich.

Dotazovanými respondenty byly osoby napříč všech věkových kategorií. Pro sběr dat byla zvolena forma anonymního dotazníku. Jedná se o kvantitativní výzkum veřejného mínění. Dotazník se skládá z otázek a výroků.

Dotazník se skládá z 11 otázek. Otázky jsou jak uzavřené, tak otevřené. U některých otázek bylo možné stručně vysvětlit odpověď. Dotazník je anonymní. Šetření bylo realizováno od 27.11.2019 do 14.3.2020.

8. Návštěva Národního Cirkusu JO-JOO

V rámci tématu mé bakalářské práce jsem se dne 7. února 2020 zúčastnil vystoupení jednoho z předních českých cirkusů, Národního Cirkusu JO-JOO v Milovicích. Touto kapitolou bych chtěl prezentovat dojmy, kterých jsem nabyl při tomto cirkusovém vystoupení. Zároveň jsem vedl rozhovor s panem Jaromírem Joo (principál Národního Cirkusu JO-JOO) a Patrikem Joo (ředitel Národního Cirkusu JO-JOO), kterým bych tímto ještě jednou rád poděkoval za jejich ochotu a věnovaný čas.³⁷

Obrázek č. 6:
Jaromír Joo – principál
Národního Cirkusu JO-JOO

Obrázek č. 7:
Patrik Joo – ředitel
Národního Cirkusu JO-JOO

³⁷ Cirkus Jo - Joo / CIRKUS. Národní cirkus [online]. Copyright © [cit. 14.06.2020]. Dostupné z: <http://narodnircirkus.cz/index.php?page=10000&lang=cz>

8.1. Národní Cirkus JO-JOO

Národní cirkus JO-JOO byl založen roku 1792 pod tehdejšími názvem Jadran. Historie cirkusu nebyla jednoduchá. Obtížné období prožíval od 50. let 20. století do Sametové revoluce v roce 1989, kdy došlo ke znárodnění českých cirkusů. Cirkus byl v roce 1990 opět obnoven Jaromírem Joo a nesl název Praga. Po roce 1990 se cirkus Praga zaměřoval primárně na skandinávský trh, převážně pak na Finsko. Od roku 1996 se začal cirkus angažovat v České republice, a to již pod jménem JO-JOO.

Národní cirkus JO-JOO zaměstnává na 50 lidí a v aktuální době má kolem 35 zvířat. Mezi nejznámější chované druhy patří tygr ussurisjký a puma americká. Cirkus má jedno zajímavé prvenství, a tím je počet odchovaných tygrů sibiřských. Za své působení jich odchoval 35, což je nejvíce ze všech chovatelů v Evropě. Pan Jaromír Joo prozradil, že čekají další přírůstek. Tygří mláďata jsou darována do záchranných stanic a následně jsou navracena zpět do volné přírody, kde je tento druh kriticky ohrožený.

Chtěl bych konstatovat, že vše, co je následně popsáno v této kapitole, je pouze můj subjektivní názor a pohled na věc.

8.2. Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO (7. února 2020, Milovice)

Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO trvalo zhruba 120 minut, včetně krátké pauzy. Během vystoupení bylo k vidění mnohé, jak ohromující vystoupení artistů, přes komiky, tak samozřejmě hlavní bod programu, zvířata. Primárně na ta bych se zde rád zaměřil. V prvním vystoupení byli k vidění krokodýl a dvě krajty královské. Zvířata byla pouze ukázaná divákům a následně odnesena z manéže. Dovoluji si říct, že toto vystoupení bylo v souladu se všemi podmínkami upravující vystupování se zvířaty.

Obrázek č. 8: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

Druhé vystoupení, ve kterém účinkovala zvířata, obsahovalo vystoupení pumy americké. Nejprve byla provedena promenáda pumy po manéži a následně byla puma vedena k přeskokování různých překážek. Bylo zjevné, že pumě se tento bod jejího vystoupení nelíbí. Několikrát se pokusila utéct a byla přinucena k pokračování. Ačkoli bylo očividné, že puma účinkovala proti své vůli, nemohu proti vystoupení nic namítat. Vystoupení obsahovalo prvky přirozené schopnostem a vlohám zvířete.

Obrázek č. 9: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

Pro další vystoupení byl účinkujícím kůň. Z koně byla patrná nervozita a stres. Při svém vystupování, kdy měl běhat po okruhu manéže se několikrát zastavil a chtěl manéž opustit. V jednu chvíli musel chovatel koně odchytit a z manéže odvést, protože se dostal do části manéže, kde již byly tribuny s diváky.

Obrázek č. 10: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

Asi nejpoutavějším vystoupením a zároveň nejvíce očekávaným bylo vystoupení samotného principála Jaromíra Joo se třemi tygry. I zde bylo evidentní, že se tygři necítí v manéži komfortně. Nechtěli uposlechnout rozkazů svého drezéra. V jednu chvíli, kdy jeden z tygrů poněkolkáté neuposlechl zadaného povelu, drezér zvedl ruku s bičem a tygr se začal krčit ke stěně klece a začal na drezéra syčet. Z toho byl patrný jeho strach. Ale i přesto z mého pohledu bylo vystoupení v pořádku. Tygři pouze přeskakovali a zdolávali různé překážky, což bylo v souladu s jejich přirozenými vlohami.

Obrázek č. 11: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

V posledním vystoupení účinkovali již zmínění kůň a pes. Z psa bylo patrné, že ho vystoupení baví. Zdálo se mi, že pes vykonávání povelů bere jako hru, přičemž za každý provedený prvek byl odměněn pamlskem. U koně byla opět pozorovatelná nervozita a stres. Opět nechtěl vykonávat zadané povely. Následně musel být kůň opět odveden, a to po nepovedeném prvku, který spočíval v pokleknutí koně na přední nohy a následnému vyskočení psa na jeho hřbet. Při snaze psa vyskočit na koně se kůň prudce zvednul a pes spadl na zem. I přes mírnou nehodu mohu říct, že vystoupení proběhlo v pořádku a nedošlo při něm k žádnému porušení předpisů.

Obrázek č. 12: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

V cirkuse jsem byl po mnoha letech a musím říci, že mě mile překvapilo, že zvířata nebyla nijak ponižována a že vystoupení obsahovalo pouze prvky využívající přirozené schopnosti zvířete. Je třeba vzít v potaz, a zde použiji slova pana Jaromíra Joo, „Je cirkus a je cirkus.“³⁸ Ano, jsou mnohé cirkusy a existují pro to i mnohé důkazy, kdy zvířata jsou i během samotného vystoupení týrána, ale mohu s klidem říci, že Národní Cirkus JO-JOO mezi ně nepatří.

8.3. Rozhovor s Jaromírem a Patrikem Joo

Po vystoupení jsem byl pozván do manéže a vedl krátký rozhovor s panem Jaromírem Joo (principál) a Patrikem Joo (ředitel cirkusu). Nejprve jsem se ptal na obecné otázky ohledně jejich cirkusu.

Já: Kolik má Váš cirkus zaměstnanců.

P.J.: V tuto chvíli kolem padesáti.

³⁸ Z rozhovoru s Jaromírem Joo – 7. února 2020, Milovice

Já: Kolik máte aktuálně zvířat?

P.J.: Aktuálně něco kolem pětaticeti.

Já: Jakým způsobem získává Váš cirkus JO-JOO zvířata?

P.J.: Všechna zvířata si odchováváme již sami.

V tuto chvíli se mi již začal věnovat principál, pan Jaromír Joo.

Já: Víím, že toto je nepříjemná otázka, ale zajímalo by mě, jakým způsobem probíhá ve Vašem cirkuse drezúra zvířat.

J.J.: My nemáme co skrývat. Jedině láskou a pozitivní motivací.

Já: Jak nakládáte se starými zvířaty, která již nejsou schopna vystupování v manéži?

J.J.: Vííte, cirkus je rodina žijící v jedné vesnici. Každé zvíře je člen naší rodiny. Já mám radši zvířata jak lidi a trhalo by mi srdce dát nějaké pryč. Všechna zvířata s námi dožijí. Buď kočují s námi, nebo jsou u mě na statku.

Já: Na statku. To mě vede k další otázce, jak to máte se zimováním, máte nějaké prostory kam se na zimu stahujete?

J.J.: Ano, právě můj statek pár kilometrů odsud. Je to velký statek, který má mnoho maštálí a jiných prostor pro zvířata. Některá zvířata žijí i s námi doma. Třeba moje opice, už jí je 24 let. Ke statku máme 25 000 m² velký pozemek. Takže máme pastviny pro koně, kozy, prostě ideální místo. Vždycky se tam rád vracím.

Já: Jaký máte názor na stupňující se nevoli ze strany společnosti na vůči drezúře, vystupování a chovu zvířat v cirkuse?

J.J.: Já to nechápu. Je to tradice. Nemůžeme zakázat tradici. Já přijímám opatření, která by postihovala týrání nebo třeba větší prostory pro zvířata. Ale nemůžeme všechno zakázat. Kde bychom byli, kdyby se zakázaly tradice.

Já: Rozumím, ale přeci jenom, co byste dělali v případě, že by skutečně prošla novela zákona, která by zakázala vystupování nově narozených zvířat po roce 2021?

J.J.: To by byla moje smrt. To bych radši zemřel. Víte, já nejsem nejmladší, já s cirkusem umřu. Co pak bude dělat můj syn, to je na něm.

Já: Změnilo se za dobu Vašeho působení očekávání diváků.

J.J.: Nemyslím. Sám jste viděl, měli jsme plno. Ano stupňuje se hlas ochránců zvířat, ale nerozumím tomu. Zpravidla zvířatům vůbec nerozumí. Myslím, že diváci se nijak nezměnili. Stále je k nám nejvíce táhnout zvířata.

Já: Viděl jsem, že v rámci vystoupení, zvířata dělají jenom jim přirozené prvky. Máte v rámci Vašich čísel nějaké speciální prvky? Například proskakování tygrů hořící obručí?

J.J.: Ne, to bych svým tygrům nikdy neudělal. Podívejte se, oni mě milují. *(Strká ruku k tygroví do klece a ten mu ji olizuje.)*

Obrázek č. 13: principál Jaromír Joo s jedním ze svých tygrů, 7. února 2020 - Milovice

Já: Jak zajišťujete transport zvířat? Myslím jejich bezpečnost a pohodu?

J.J.: Zvířata jsou na transport zvyklá. Vždyť se v tom narodila. Podívejte se na tu klec, ten tygr se v ní narodil.

Já: Jezdíte vystupovat se svým cirkusem i do zahraničí?

J.J.: Ano, hodně. Víte, dneska se cirkusem uživit nedá. Musíme vystupovat v zahraničí. Obzvláště v zimních měsících. Naši artisté vystupují po celém světě. Hongkong, Singapur, Indie, Finsko nebo Las Vegas. Tam jsme tuhle zimu byli třikrát.

Já: Zaujalo mě, že jste říkal, že se dneska cirkusem uživit nedá. Co je teda pro Vás hlavní finanční příjem?

J.J.: Právě angažmá v zahraničí. Taky máme spoustu spoluprací. Abych byl upřímný, já jsem známější více v zahraničí než tady. A to mě živí. Poskytuji mnoho rozhovorů pro zahraniční média, za které dostanu zapláceno. Taky točíme reklamy. Nejvíce pyšný jsem na reklamu pro Schweppes. Je to už dávno. Točili jsme reklamu s leopardem a povedla se na první pokus. I režisér z toho byl tenkrát překvapený.

9. Dotazníkové šetření

Pro získání dat byla zvolena metoda anonymního dotazníku. Jedná se o metodu, která je určena ke kvantitativnímu výzkumu veřejného mínění. Dotazníku se skládá z otázek, které vedly k získání informací, jak se společnost staví k problematice chovu a drezúry zvířat v cirkuse. Na dotazník odpovědělo 124 lidí.

9.1. Výsledky dotazníkového šetření

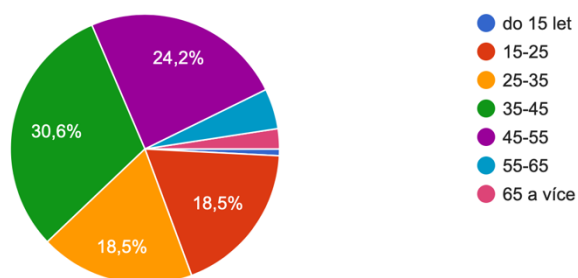
1. Otázka: Kolik je vám let?

Věkové skupiny jsem seřadil od nejvíce zastoupenou po nejméně zastoupenou: 35-45 let 30,6 %, 45-55 let 24,2 %, 25-35 let 18,5 %, 15-25 let 18,5 %, 55-65 let 4,8 %, 65 a více 2,4 %, do 15 let 0,8 %.

Graf č. 1: Kolik je Vám let?

Kolik je Vám let?

124 odpovědí

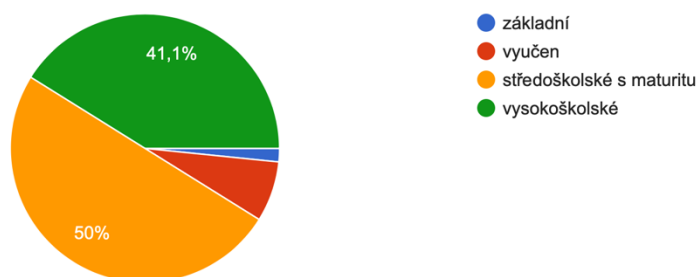
2. Otázka: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Nejvyšší dosažené vzdělání jsem seřadil podle nejvíce zastoupené skupiny po nejméně zastoupenou: středoškolské s maturitou 50 %, vysokoškolské 41,1 %, vyučen 7,3 %, základní 1,6 %.

Graf č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

124 odpovědí

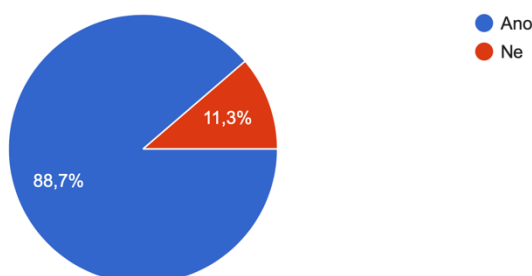

3. Otázka: Navštívil/a jste někdy cirkus?

Většina respondentů odpověděla, že cirkus navštívila - 88,7 % a tedy 11,3 % z dotazovaných v cirkuse nikdy nebylo.

Graf č. 3: Navštívili jste někdy cirkus?

Navštívili jste někdy cirkus?
124 odpovědí

4. Otázka: Víte, kolik cirkusů existuje na území České republiky?

Podle odpovědí je patrné, že respondenti spíše tipovali. Proto zde uvedu jenom prvních pět nejvíce zastoupených skupin odpovědí: 5 cirkusů 25,8 %, 10 cirkusů 15,3 %, 20 cirkusů 8,9 %, 10 cirkusů 8,1 %, 15 cirkusů 5,6 %. Nejčastěji zmíněná odpověď 5 cirkusů odpovídá nejznámějším cirkusům působícím na území České republiky.

5. Otázka: Jaké zvíře se Vám vybaví při slově cirkus?

Z odpovědí vyplývá, že lidé mají spojená s cirkusem právě divoká zvířata. Nejčastěji zmiňovaným druhem byl slon 76,6 %. Dále tygr 41,1 %, lev 35,4 %, kůň 22,5 %, medvěd 21,7 %, opice 16,9 %, velbloud 12,9 %, pes 12 %, papoušek 4 %, had 2,4 %, krokodýl 0,8 %, delfín 0,8 %. Většina respondentů má s cirkusem spojená divoká zvířata. Z toho se dá usuzovat, že obavy provozovatelů cirkusů z malé návštěvnosti v případě vzetí nového zákona na ochranu zvířat proti týrání v platnost, jsou na místě.

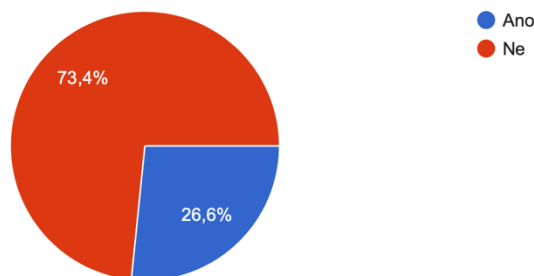
6. Otázka: Myslíte si, že z pohledu etického přístupu ke zvířatům je jejich veřejné vystupování v pořádku?

Zde převažovala skupina odpůrců chovu zvířat v cirkuse. 73,4 % se vyslovilo pro nesouhlas a 26,6 % pro souhlas. Výsledek, jak se domnívám, není

překvapující. Již mnoho výzkumů potvrdilo, že většinová společnost souhlasí se zákazem zvířat v cirkuse. K otázce bylo možné argumentovat, proč se respondent rozhodl odpovědět ano nebo ne. Většina lidí považuje prostředí cirkusu pro divoká zvířata za nepřirozené a vnímají to jako zneužívání zvířat. Dva respondenti se v otevřených odpovědích vyslovili, že si myslí, že zvířata jsou v cirkusech spokojena, a že se o žádný problém z pohledu etiky nejedná.

Graf č. 4: Myslíte si, že z pohledu etického přístupu ke zvířatům je jejich veřejné vystupování v pořádku?

Myslíte si, že z pohledu etického přístupu ke zvířatům je jejich veřejné vystupování v pořádku?
124 odpovědí

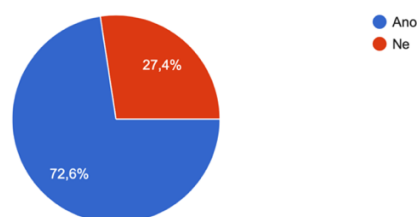
7. Otázka: Souhlasíte s tím, aby se zpřísnila právní úprava a podmínky pro chov a vystupování zvířat v cirkuse?

Tato otázka je úzce spojená s předchozí otázkou, což je podle mého názoru dokládají i výsledky, 72,6 % souhlasí se zpřísněním a 27,4 % vyjádřilo svůj nesouhlas.

Graf č. 5: Souhlasíte s tím, aby se zpřísnila právní úprava a podmínky pro vystupování zvířat v cirkuse?

Souhlasíte s tím, aby se zpřísnila právní úprava a podmínky pro chov a vystupování zvířat v cirkuse?

124 odpovědí

8. Otázka: Víte o zemích Evropské unie (případně ve světě), které se pro zpřísnění, nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse rozhodly? Pokud ano, které?

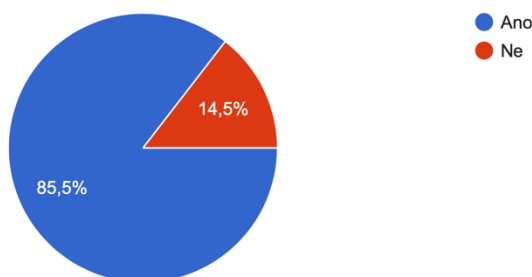
Tato otázka byla otevřená a nepovinná. Odpovědělo na ní 48 respondentů. Nejčastěji zmiňovanou zemí bylo Slovensko (81,2 %), poté Rakousko (58,3 %), Itálie (35,4 %), Řecko (25 %), Malta (18,7 %), Mexiko (8,3 %), Spojené království (6,2 %), Nizozemsko (6,2 %), Bolívie (4,1 %). Do toho výčtu jsem nezahrnul odpovědi respondentů, které byly chybné, tedy země, které nemají žádnou právní úpravu zakazující chov nebo vystupování zvířat v cirkuse.

9. Otázka: Vnímáte nějaký rozdíl mezi chovem zvířat v cirkuse a zoologické zahradě.

85,5 % vnímá rozdíl v chovu zvířat a cirkuse a zoologické zahradě a 14,5 % se domnívá, že mezi chovy není žádný rozdíl. Svoji odpověď mohli respondenti zdůvodnit. Zdůvodnění měla téměř totožný charakter. Zvířata v zoologické zahradě mají lepší podmínky, jsou v péči zoologů, některá jsou chována pro zachování druhu. Lidé také svou odpověď hájili tím, že zvířata nejsou v zoologických drezúrována a nejsou nucena vystupovat. Což není vždy pravda. Lidé, kteří vyslovili názor, že jsou chovy identické, argumentovali tím, že i v případě zoologické zahrady se jedná o nepřirozený chov, kde jsou zvířata držena proti své vůli.

Graf č. 6: vnímáte nějaký rozdíl mezi chovem zvířat v cirkuse a zoologické zahradě?

Vnímáte nějaký rozdíl mezi chovem zvířat v cirkuse a zoologické zahradě?
124 odpovědi

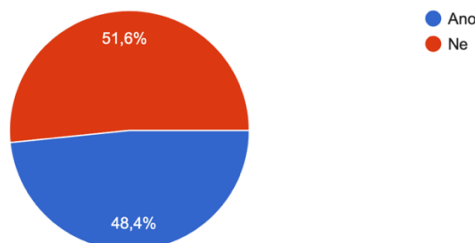
10. Otázka: Myslíte si, že částečný nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse by byl zásah do svobody podnikání jeho provozovatelů?

Tato otázka rozdělila respondenti na dva tábory. 51,6 % dotazovaných odpovědělo, že se nejedná o zásah do svobody podnikání a 48,4 %, že ano. Určitě se jistý způsob zásahu do svobody podnikání jedná. Pokud by došlo k částečnému nebo úplnému zákazu zvířat v cirkusech, je povinností státu odškodnit jeho provozovatele a nabídnout řešení, jak dále naložit se zvířaty, která již nemůžou vystupovat, a tudíž být zdrojem zisku.

Graf č. 7: Myslíte si, že částečný nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse by byl zásah do svobody podnikání jeho provozovatelů?

Myslíte si, že částečný nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse by byl zásah do svobody podnikání jeho provozovatelů?

124 odpovědí

11. Otázka: Znáte nějaké organizace na ochranu zvířat, které se problematikou chovu a vystupování zvířat v cirkuse zabývají?

Značná část dotazovaných odpověděla, že nezná takovou organizaci (58,9 %). Naopak (41,1 %) respondentů odpovědělo ano. Otázku bylo možné doplnit, o kterou organizaci se jedná, odpovědělo 49 respondentů. Nejčastěji zmiňovanou organizací byla Svoboda zvířat (95,9 %). Tento výsledek je podle mého názoru ovlivněn tím, že se jedná o největší organizaci působící v České republice a také pro její vytvoření kampaně Cirkusy bez zvířat. Dalšími organizacemi byly Hlas zvířat (65,3 %), PETA (55,1 %), AniDef (14,2 %) a Obraz (6,1 %).

10. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem zpracoval téma právní aspekty a podmínky chovu zvířat v cirkusech. Také jsem se snažil představit stručnou historii cirkusu, popsat, jak cirkus funguje a co vše za ním stojí. Rozebrat problematiku cirkusových chovů, protože je to velké téma dnešní doby.

Cílem této práce bylo přiblížit téma cirkusů a představit jejich fungování a ukázat jeho světlé i stinné stránky. Představil jsem zde legislativu, která zažívá velké změny napříč celým světem. Česká republika stojí na rozcestí. Pokud projde nová novela zákona na ochranu zvířat, cirkusy budou muset razantně změnit svou podobu a přestane existovat tradiční cirkus tak, jak ho známe dnes.

Jak jsem již zmínil, snažil jsem se přiblížit fungování cirkusu, vše, co za cirkusem stojí a jak probíhají úkony, bez kterých by cirkus nebyl cirkusem. Chov zvířat v cirkuse je specifický, ale i přesto najdeme shody s jinými zájmovými chovy. Proto jsem některé z nich porovnal. Chtěl jsem tím ukázat, že vlivem kampaní a medializací jsou mnohdy cirkusy očeňovány. Zkrátka jak pohled veřejnosti na totožnou věc dokáže ovlivnit název daného zařízení.

Snažil jsem se přiblížit problematiku cirkusů, a to hlavně s ohledem na chov zvířat v nich. Zaměřil jsem se na to, co je pro cirkus typické, a to je především drezúra zvířat. Právě chov a drezúra jsou důvodem, proč se proti klasickému cirkusu vymezuje čím dál tím více lidí. Rád bych zde zmínil, že ačkoli podmínky drezúry a chovu zvířat v cirkusech v našich končinách nejsou vždy zcela ideální, podmínky pro zvířata se zlepšují. Problémem jsou spíše v rozvojových zemích, kde jsou cirkusy velmi populární a práva spolu s etickým přístupem ke zvířatům nulová.

Jak jsem již zmínil, Česká republika stojí na rozcestí, pokud zákaz vystupování divokých zvířat projde Poslaneckou sněmovnou České republiky, tak se naše země přidá k mnohým zemím v Evropě i ve světě, které tento zákon již přijaly. Je ale zapotřebí v případě přijetí zákona zajistit provozovatelům cirkusů náhrady za ušlý zisk a nabídnout řešení, jak dále naložit se zvířaty, která již

nebudou moc vystupovat. V tomto shledávám velký problém. Jedno z možných řešení je transformace na zábavní park nebo na malou zoologickou zahradu.

Dle mého názoru by zvířata v cirkusech měla být zakázána. Uvědomuji si, že s mým názorem by mnoho lidí nesouhlasilo a jistě pro svůj nesouhlas měli pádné argumenty. Domnívám se, že v dnešní době, kdy nám svět nabízí mnoho možností a aktivit, jak trávit svůj volný čas, tak chodit se dívat na vystupování zvířat, která pro naši pomíjivou zábavu musí být držena v zajetí a drezúrována, považují za přežitek.

Cirkus má velmi bohatou historii i tradici, ale i ta se vyvíjela podle dobových kulturních zvyklostí. Dnes, kdy již není na zvířata pohlíženo jako na věci a jsou spíše brána jako člověku rovná živá bytost, je samozřejmé, že budou společností vyvíjené tendence na jejich ochranu a zajištění jejich potřeb tak, aby se co nejvíce shodovaly s jejich přirozeným životním cyklem.

Svou práci bych zakončil slovy principála Národního Cirkusu JO-JOO pana Jaromíra Joo: „Cirkusy byly, jsou a budou.“ S tímto tvrzením mohu jen souhlasit, jen za sebe dodám, že jejich podoba se bude měnit a vyvíjet stejně tak jako tomu bylo po staletí.

11. Zdroje

11.1. Literatura:

ČZU v Praze, 2014: Základy pohody zvířat. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha 213 s.

Hančl A., 1995: Ejhle, cirkusy a varieté. ROVNOST, a.s., Brno, 164 s.

Kludský K., Cibula V., 1970: Život v manéži. Orbis, Praha, 184 s.

Cihlář O., 2014: Orbis cirkus. NAMU v Praze, Praha, 368 s.

Dembiec, D. P., Snider, R. J., Zanella, A. J., 2004: The Effects of Transport Stress on Tiger Psychology and Behavior. Zoo Biology Volume 23, Issue 4. P. 291-378

11.2. Internetové:

circus | The Columbia Encyclopedia - Credo Reference. *Home - Credo Reference* [online]. Copyright © Columbia University Press 2018 [cit. 1.02.2020]. Dostupné z: <https://search.credoreference.com/content/entry/columency/circus/0>

Státní veterinární správa České republiky, Subjekty registrované SVS s činností „cirkus“ [online]. [cit. 1.2.2020]. Dostupné z: https://www.svs.cz/registrovane-subjekty-svs/subjekty_cirkus/

Počátky klasického cirkusu - Cirqueon. *Homepage - Cirqueon* [online]. [cit. 14.1. 2020] Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/12/pocatky-klasickeho-cirkusu>

Z historie českého cirkusu - Cirqueon. *Homepage - Cirqueon* [online]. [cit. 14.1. 2020] Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/13/z-historie-ceskeho-cirkusu>

Muzeum 3000 | Bývalé zimoviště cirkusů se proměnilo na muzeum. *Muzeum 3000 | Homepage - Aktuálně* [online]. Copyright © 2012 Národní muzeum [cit. 26.02.2020]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/byvale-zimoviste-cirkusu-se-promenilo-na-muzeum>

Parkinson, R. L., Coxe, A. D. H., Saxon, A. H., Hoh, L. G., 2019, Introduction - Encyclopædia Britannica (Online) [citace 1.2.2019], dostupné z <https://academic-eb-com.ezproxy.techlib.cz/levels/collegiate/article/circus/106246>

Cirkus v Kutné Hoře: slonici sprchovali v myčce na auta - Deník.cz. *Deník.cz - informace, které jsou vám nejbliž* [online]. Copyright © [cit. 09.03.2020]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/regiony/cirkus-v-kutne-hore-slonici-sprchovali-v-mycce-na-auta-20180511.html>

How PETA Took Down Circus Giant Ringling Bros. | PETA. *International Landing Page* | PETA [online]. Copyright ©iStock.com [cit. 0+.03.2020]. Dostupné z: <https://www.peta.org/features/ringling/>

Europe Archives - Stop Circus Suffering. *Stop Circus Suffering - Stop Circus Suffering* [online]. Copyright © Animal Defenders International [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: <https://www.stopcircussuffering.com/news/europe/>

Cirkus Jo - Joo / CIRKUS. Národní cirkus [online]. Copyright © [cit. 14.06.2020]. Dostupné z: <http://narodnicirkus.cz/index.php?page=10000&lang=cz>

11.3. Právní předpisy:

NAŘÍZENÍ KOMISE (ES) č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy, článek 2, odstavec 1.

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění. (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec a)

Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník, v platném znění. (Část první obecná část (§ 1-654), HLAVA IV VĚCI A JEJICH ROZLOŽENÍ, Díl první Všeobecná ustanovení § 494)

Zákon č. 114/1992 Sb., Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. (Část první úvodní ustanovení (§ 1-3), § 3 Vymezení pojmů, odstavec 1 v)

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec e)

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec g)

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ, § 3 odstavec k)

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění., (ČÁST ČTVRTÁ OCHRANA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT, ZVÍŘAT V ZÁJMOVÝCH CHOVECH A VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ZVÍŘAT, § 13 odstavec 5)

11.4. Ostatní:

Ministerstvo zemědělství ČR, 2001: PODMÍNKY CHOVU SAVCŮ V CIRKUSECH – DOPORUČENÍ ÚSTŘEDNÍ KOMISE PRO OCHRANU ZVÍŘAT, MZ ČR, Praha, 10 s.

V. Novák a B. Rychlík, Lidé z manéže — Česká televize. 2004, Dokument

Klesnil, M., Fiala, P., Černota: Manéže bez zvířat? Natáčeli jsme v zákulisí jednoho z nejznámějších cirkusů – Televize Seznam. 2019, Dokument

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Svázané slůně, které je bito bullhookem

Obrázek č. 2: Svázaná slůňata

Obrázek č. 3: Medvíďata přivázaná ke stěně, aby byla nucena stát na zadních nohách

Obrázek č. 4: Medvíďe přivázané ke stěně, aby bylo nuceno stát na zadních nohách

Obrázek č. 5: Slon v automyčce v Kutné hoře

Obrázek č. 6: Jaromír Joo – principál Národního Cirkusu JO-JOO

Obrázek č. 7: Patrik Joo – ředitel Národního Cirkusu JO-JOO

Obrázek č. 8: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

Obrázek č. 9: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 – Milovice

Obrázek č. 10: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 – Milovice

Obrázek č. 11: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 - Milovice

Obrázek č. 12: Vystoupení Národního Cirkusu JO-JOO, 7. února 2020 – Milovice

Obrázek č. 13: Principál Jaromír Joo s jedním ze svých tygrů, 7. února 2020 –
Milovice

Seznam grafů

Graf č. 1: Kolik je Vám let?

Graf č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf č. 3: Navštívili jste někdy cirkus?

Graf č. 4: Myslíte si, že z pohledu etického přístupu ke zvířatům je jejich veřejné vystupování v pořádku?

Graf č. 5: Souhlasíte s tím, aby se zpřísnila právní úprava a podmínky pro a vystupování zvířat v cirkuse?

Graf č. 6: vnímáte nějaký rozdíl mezi chovem zvířat v cirkuse a zoologické zahradě?

Graf č. 7: Myslíte si, že částečný nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse by byl zásah do svobody podnikání jeho provozovatelů?

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

1) Kolik je Vám let?

- do 15 let
- 15-25
- 25-30
- 35-45
- 45-55
- 55-65
- 65 a více

2) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- vyučen
- středoškolské s maturitou
- vysokoškolské

3) Navštívil/a jste někdy cirkus?

- Ano
- Ne

4) Víte kolik cirkusů existuje na území České republiky?

5) Která zvířata se Vám vybaví při slově cirkus?

6) Myslíte si, že z pohledu etického přístupu zvířatům je jejich veřejné vystupování v pořádku? (odpověď bylo možné zdůvodnit)

- Ano
- Ne

7) Souhlasíte s tím, aby se zpřísnila právní úprava podmínky pro chov vystupování zvířat v cirkuse? (odpověď bylo možné zdůvodnit)

- Ano
- Ne

8) Víte o zemích Evropské unie (případně ve světě), které se pro zpřísnění nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse rozhodli? Pokud ano, které to jsou?

9) Vnímáte rozdíl mezi chovem zvířat v cirkuse a zoologické zahradě? (odpověď bylo možné zdůvodnit)

- Ano
- Ne

10) Myslíte si, že částečný nebo úplný zákaz vystupování zvířat v cirkuse by byl zásah do svobody podnikání jeho provozovatelů?

- Ano
- Ne

11) Znáte nějaké organizace na ochranu zvířat, které se problematikou chovem a vystupování zvířat v cirkuse zabývají? Pokud ano, jaké? (odpověď bylo možné doplnit)

- Ano
- Ne